

G1000

ROTTERDAM

Oktober 2017

DE STAAT VAN ROTTERDAM

Aanleiding | Voorbereiding | Aanpak | Uitkomsten | Opgaven voor de stad

DOELEN

WIJ
WENSEN
U EEN
HELE FIJNE
ZOMER
TOE

en zien u graag weer
terug in het nieuwe
seizoen

 DE DOELEN
www.dedoelen.nl

GROTE ZAAL de Doelen

GROTE ZAAL de Doelen

Colofon

Stichting LOKAAL Rotterdam

Ungerplein 2, flat 10
3033 BR Rotterdam
T: 010 4433060
W: www.lokaal.org
E: info@lokaal.org

Stichting LOKAAL is het centrum voor democratie in Rotterdam.

Sinds 1994 organiseert LOKAAL cursussen, publieksdebatten en tal van andere activiteiten, met als doel het stimuleren van de verbinding tussen Rotterdammers onderling en met de lokale politiek.

LOKAAL hecht veel waarde aan innovatie en onderzoek. LOKAAL combineert een hands-on mentaliteit met een onderzoekende geest en geeft op eigenzinnige en creatieve wijze handen en voeten aan democratische vernieuwing.

Rotterdam is hét politieke laboratorium van Nederland. Hier gebeurt het. LOKAAL is daarom echt lokaal. En trots Rotterdams.

©2017 Stichting LOKAAL Rotterdam. Niets uit deze publicatie mag zonder toestemming van LOKAAL op enige wijze worden gekopieerd, vermenigvuldigd, opgeslagen of openbaar gemaakt.

Team G1000 Rotterdam

Inhoudelijke & artistieke leiding

Zakelijke leiding

Projectleider

Productieleiding

Marketing & communicatie

Coördinatie vrijwilligers

Coördinatie inschrijvingen

Productie verdieppingsprogramma

Productie algemeen

TU Delft

Liesbeth Levy
Mariëtte Hameeteman
Suzanne Rojer
Nienke van Wijk
Astrid Boonstoppel
Femke Ooms
Hidde Visser

Maarten Bellaard
Lisa Corsten
Lea Sies

Benthe van Wallenburg
Bénine Buijze
Hetty de Bruyn

Virginia Dignum
Klara Pigmans
Jeroen van den Hoven

Socratische methode en training

Tekst publicatie (tenzij anders vermeld)

Vormgeving/redactie publicatie

Fotografie

Ontwerp logo G1000 Rotterdam

Druk

Oplage

G1000 Rotterdam is een initiatief van Stichting LOKAAL Rotterdam. G1000 Rotterdam maakt onderdeel uit van het programma *Wijnsamenleving* van de gemeente Rotterdam.

Maarten Rienks
Andert Loman
Nienke van Wijk
Liesbeth Levy

Liesbeth Levy
Astrid Boonstoppel
Sander van Wettum
Roos Verhooren
Veenman+
2.000 ex.

Met dank aan

Alle deelnemers, tafelvoorzitters en vrijwilligers, het bestuur van LOKAAL, Vera Bauman, André Vervooren, Marco Pastors, Onno de Zwart, Nynke Schaaf, Bart Cosijn, Giselle Vegter, Ineke Vogel, Robert Tans, Wynand Dassen, Chantal Zeegers, Jenny Fix, Geertje Bijleveld, Hetty de Bruyn, Niels Hoogwerf, Tanja Elstgeest, Pierre Looman, Sjors van der Hijde, Dorien Brunt, Joop Kools, Luc Opdebeeck, Saskia Tempelman, Wendy de Rijk, burgemeester Aboutaleb, David Van Reybrouck, de gebiedsdirecteuren, de gebiedsnetwerkers, de communicatieadviseurs in de gebieden.

Aanleiding:
Hoe bewaren we de
vrede in de stad?

8

Verdiepingsprogramma

24

Inhoud

Voorwoord	7
Aanleiding: Hoe bewaren we de vrede in de stad?	8
Vorbereiding en aanpak G1000 Rotterdam	12
Bijdrage Jeroen van den Hoven	19
Zaterdag 1 juli 2017 de Doelen	20
Verdiepingsprogramma	24
De deelnemers	26
Bijdrage Saskia Tempelman	27
Wat vonden de deelnemers?	28
In het kort	32
Met welke vragen kwamen de deelnemers 's ochtends binnen?	34
Uitkomsten G1000 Rotterdam: De staat van Rotterdam	36
Bijdrage Jordy Nijenhuis	48
Opgaven voor de stad	50
Speciale dank	52

Wat vonden de deelnemers?

28

Liesbeth Levy wordt geïnterviewd door dagvoorzitter Wilfried de Jong tijdens de opening van de G1000 Rotterdam in de Grote Zaal van de Doelen.

Voorwoord

Op 1 juli 2017 kwamen duizend stadsbewoners samen om elkaar te bevragen over de dilemma's rondom het samenleven in de grote stad. Tijdens deze G1000 bogen de Rotterdammers zich over de verbindende kernvraag: Hoe bewaren we de vrede in de stad?

Voor u ligt de presentatie van de uitkomsten van deze G1000. Hierin leest u over de aanleiding van dit initiatief, de door LOKAAL ontwikkelde aanpak, de uitkomsten van het traject naar de G1000 toe en die van de G1000 zelf. Als laatste vindt u de daaruit voortvloeiende opgaven voor de stad.

Aan de G1000 ging een intensieve voorbereiding van twee jaar vooraf. Er zijn socratische gesprekken gevoerd in de klas, interreligieuze uitwisselingen geweest binnen het project Preken voor andermans Parochie en verschillende stadialogen georganiseerd. De agenda voor de burgertop, de diversiteit en het draagvlak zijn in deze periode zorgvuldig opgebouwd.

Om een afspiegeling van de stad te realiseren, zijn de deelnemers van de G1000 op basis van loting uitgenodigd. Voor de G1000 hebben we een overkoepelende methode ontwikkeld die het denken en het handelen verbindt op basis van de socratische dialoog en de zogenoemde MOOD tool van de Technische Universiteit Delft.

De overweldigende animo voor de burgertop en het enthousiasme en de bereidheid van de deelnemers om zich gedurende een dag te buigen over de grote vragen van de stad, zegt veel over de betrokkenheid van Rotterdammers. Democratie is zo veel meer dan eens in de vier jaar stemmen of een ja- of nee-stem bij een referendum.

Dat die betrokkenheid duurzaam vorm krijgt en de uitkomsten van de G1000 worden opgepakt – door de politiek, maatschappelijke organisaties en instellingen en door de inwoners van Rotterdam zelf – is de opgave die voor ons ligt. De uitkomsten van de G1000 zijn namelijk verre van vrijblijvend; het gaat over de fundamentele vragen over samenleven in de stad gekoppeld aan waardegeladen oplossingen.

Het eigenaarschap van de uitkomsten ligt bij de Rotterdammers zelf. Een democratie die enkel uit kiezers en verkozenen bestaat gaat immers voorbij aan het meest wezenlijke van de democratie: het open debat tussen burgers over de toekomstige inrichting van de samenleving.

Liesbeth Levy, directeur van LOKAAL

Op weg naar G1000 Rotterdam: de JongerenTOP (12 oktober 2016). Burgemeester Aboutaleb in gesprek met studenten van het Albeda College en het Avicenna College. De JongerenTOP was de 'grote finale' van alle socratische gesprekken in de klas.

Aanleiding: Hoe bewaren we de vrede in de stad?

Ruim 10 jaar na 9/11 werd de wereld opgeschrikt door de aanslag op de redactie van het satirische blad Charlie Hebdo, op 7 januari 2015. Op Plein 1940 sprak burgemeester Aboutaleb de avond erna vierduizend mensen toe tijdens een demonstratie waar werd stilgestaan bij de aanslag. In zijn speech riep hij iedereen op om de tolerante samenleving te verdedigen: "Om met mij voor te gaan in de strijd. Niet verdeeld, maar samen. Niet met wapens, maar woorden. Niet met haat, maar met liefde."

Onder auspiciën van burgemeester Aboutaleb werd hierna een serie wijkgesprekken georganiseerd. De grote behoefte van stadsbewoners om elkaar te ontmoeten en de dialoog duurzaam vorm te geven werd zichtbaar en het resultaat was een stroom aan initiatieven en voorstellen vanuit de stad.

Het stadsbestuur had, al voor de aanslagen, nadrukkelijk de ambitie uitgesproken om te

experimenteren met nieuwe vormen van democratie die verder gaan dan inspraak en participatie, om zo de betrokkenheid van Rotterdammers te versterken.

Vanuit de overtuiging dat waar bevolkingsgroepen in de stad met elkaar dreigen te botsen de urgentie om nieuwe vruchtbare vormen van gesprek te vinden groot is, besloot LOKAAL in 2015 de handschoen op te pakken met als uitgangspunt dat burgers de dragers zijn van de democratie en dat hun beleving, doordenking en vragen altijd voorop zouden moeten staan. Alleen een methodiek die hierbij aansluit zou kans van slagen hebben.

Precies dit is het hoofdingrediënt van wat wel 'deliberatieve democratie' wordt genoemd. In een deliberatieve democratie brengen burgers niet alleen hun stem uit, of doen hun zegje via een referendum, maar spreken zij ook met elkaar en met experts; collectieve beraadslaging staat centraal. Aan de hand

“Opiniepeilingen meten wat het publiek denkt als het niet denkt. Een deliberatieve peiling meet wat het publiek zou denken als het de kans kreeg om na te denken.”
– James Fishkin

van informatie en argumentatie formuleren deelnemers concrete rationele oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Oplossingen waarmee ze conflicten niet uit de weg gaan, maar leefbaar maken.

Om te vermijden dat enkel mondige deelnemers het groepsproces kapen, wordt meestal gewerkt met kleinere subgroepen, professionele gespreksleiders en scenario's. Het idee hierachter is dat burgers op deze wijze beter gemotiveerde keuzes maken en dat het verlangen naar inspraak niet omslaat in frustratie.

Een actueel en aansprekend voorbeeld van hoe dat in de praktijk kan worden gebracht is de G1000 die schrijver en wetenschapper David Van Reybrouck in 2011 in België organiseerde: een openbare overlegvergadering van duizend Belgen over politieke thema's. Op deze en andere ervaringen besloot LOKAAL voort te bouwen.

Het initiatief om een G1000, een burgertop, in Rotterdam te organiseren kreeg vaste vorm, zeker gezien in het licht van de recente ontwikkelingen binnen Europa als de komst van vluchtelingen, maar ook de gebeurtenissen in Parijs, Istanbul, Barcelona, Berlijn en Londen, die zorgden voor spanningen en angstgevoelens onder de Rotterdammers.

De vraag hoe deze gevoelige zaken bespreekbaar te maken en de schurende vragen van mensen serieus te nemen op een manier die mensen niet uit elkaar zou drijven maar juist zou verbinden vormde de uitdaging van de Rotterdamse G1000.

Omdat de dialoog een essentieel onderdeel is van de G1000-formule en omdat deze G1000 ging over de vraag hoe met elkaar samen te leven in een diverse stad kozen wij voor een vorm van gesprek die scherp van inhoud maar humaan van toon is: het socratisch gesprek. Een traditie van publiek spreken met als

Op weg naar G1000 Rotterdam: Preken voor anderzans Parochie.
Imam Azzedine Karrat te gatz bij ds. Bert Kuipers in de Laurenskerk
(11 september 2016).

boegbeeld Socrates, de filosoof die blootsvoets over het marktplein van Athene wandelde en mensen ondervroeg. Het stellen van fundamentele vragen, met als doel het doorbreken van vooroordelen, het daadwerkelijk ophelderen van kwesties, is de essentie van deze vorm van dialoog.

Het is overduidelijk dat het op gang brengen van een dergelijke dialoog alleen kon plaatsvinden daar waar een sfeer heerst om vrij met elkaar te spreken en waar men ook het gevoel ervaart dat men daadwerkelijk gehoord wordt.

Duidelijk werd dat de overkoepelende kwaliteit van de open dialoog, die binnen de G1000 zou plaats vinden, de burger sterker zou maken. Die versterking hield echter niet op bij het individuele niveau maar gold evenzeer voor de publieke sfeer en dus de verhouding tussen burgers onderling. Begrip en acceptatie zijn onvermijdelijk verbonden met, en vormen uitvloeisels van, de open dialoog.

Op deze manier wordt dus niet top-down maar van onderop de traditionele pacificatiestrategie nieuw leven ingeblazen, met als inzet de vraag: Hoe bewaren we de vrede in de stad?

Voor LOKAAL stonden hierbij de volgende vier doelen centraal:

1. Blijvende voorwaarden scheppen voor een duurzaam en stadsbreed gesprek over samenleven in Rotterdam. Een gesprek dat bijdraagt aan een sterke publieke sfeer.
2. Vernieuwende en verbeterde perspectieven en/of oplossingen vinden voor maatschappelijke uitdagingen waarvoor de stad zich gesteld ziet.
3. Vergroten van de interesse, betrokkenheid en participatie van deelnemers bij eventuele vervolgtrajecten.
4. De Rotterdamse aanpak overdraagbaar maken.

De Rotterdamse G1000 was vanzelfsprekend gericht op een duurzaam resultaat, met een waarde die verder reikt dan het enthousiasme en de publieke aandacht op de dag zelf. De vragen die aan de orde zouden komen moesten geen abstracte kwesties zijn die in het luchtledige blijven hangen.

Integendeel, het overleg zou gaan over dagelijkse ervaringen die intrinsieke politieke momenten kennen. Hoe ga je om met luidruchtige burens? Hoe kaart je een verschil van inzicht over opvoeding aan? Samenwerken, meedelen, incasseren, loslaten, interveniëren en vooral, veel nadenken.

De G1000 was daarom niet primair gericht op het vinden van oplossingen voor politieke problemen. De gevolgen van de G1000 zouden eerder zitten in een bewustwording, in een Gestalt-switch. Het inzicht dat de politiek bij mensen zelf zit. ■

Vorbereiding en aanpak G1000 Rotterdam

Inhoudelijke voorbereiding

Om een zo divers en groot mogelijk draagvlak te creëren en om te inventariseren welke voor Rotterdammers relevante vraagstukken er lagen, is bij de G1000 Rotterdam gekozen voor een getrapte voorbereiding:

1. Agendavorming van onderop

De eerste fase bestond uit het ophalen van vragen uit de stad. Bij de keuze van locatie en deelnemers werd uitgegaan van het idee van strong democracy (Benjamin Barber). Dat wil zeggen dat er is gekozen voor publieke plekken waar burgers al samenkomen: scholen, kerken en culturele centra. Per domein werd samenwerking gezocht met sleutelfiguren, zoals:

- Docenten maatschappijleer van het Albeda College en het Avicenna College.
- Religieuze leiders, in het bijzonder de initiatiefnemers van de tweede Rotterdamse editie van Preken voor andermans Parochie.
- Theatergroep Formaat, Stichting DOCK, Tegenlicht Meet-up Rotterdam, Bibliotheek Rotterdam, Pauluskerk, bezinningscentrum De Nieuwe Poort.

2. Stadsdialogen

Speciaal voor de G1000 maakten Formaat en DOCK een theatervoorstelling met als thema radicalisering, waarvoor de verhalen uit de wijken de inspiratiebron vormden. Regelgevend theater is een vorm van theater waarin het publiek regelgevende voorstellen met elkaar uitwerkt na het zien van korte scènes. De geestelijk vader van deze vorm van interactief theater is de Braziliaanse theatermaker Augusto Boal.

3. Toekennen van maatschappelijke betekenis aan opgehaalde vragen

Na een fase van onderzoek en aansluiting bij andere sociaal-culturele en maatschappelijke partners zijn vier verdiepende debatten georganiseerd onder de noemer 'Op weg naar G1000'. Daarnaast werden in samenwerking met Directie Veilig en de gebiedsdirecteuren van Rotterdam – twee jaar na de wijkgesprekken die direct na de aanslagen waren gevoerd – dialogen in de gebieden georganiseerd.

Op basis van deze voorbereiding zijn vijf maatschappelijke domeinen geselecteerd waarbinnen de uitgangsvragen voor de G1000 werden verzameld, te weten:

- *Social media*: Is de online wereld een veilige plek?
- *Onderwijs en opvoeding*: Wat zijn de kansen van de kinderen van nu en waar ligt de verantwoordelijkheid voor de opvoeding? Hoe ga je als docent om met gevoelige onderwerpen in de klas?
- *Radicalisering*: Wat is radicalisering? Hoe herkennen we en hoe stoppen we radicalisering?
- *Identiteit*: Wat is de Rotterdamse identiteit en wat betekent het om Rotterdammer te zijn?
- *Samenleven in de wijk*: Wat is de invloed van (inter-)nationale ontwikkelingen op het samenleven in de wijk? Delen we nog dezelfde normen en waarden in deze stad?

G1000, de Rotterdamse variant

In de voorbereiding is LOKAAL op een aantal fronten afgeweken van de oorspronkelijke insteek van een G1000:

- De thema's zijn redactioneel voorbereid aan de hand van de agenda die in de activiteiten voorafgaand aan de G1000 is gemaakt (in plaats van het samenstellen van willekeurige tafels.)
- Deelnemers konden zich van tevoren inschrijven op thema's en zijn gevraagd vragen mee te nemen (in plaats van het samenstellen van willekeurige tafels). Deze vragen vormden het startpunt voor gespreksronde 1.
- Doel was om het gesprek eerlijk en gelijkwaardig te laten verlopen door het inzetten van sterke, getrainde objectieve gespreksleiders (in tegenstelling tot zelfbestuur van de groep).
- Er is gekozen voor het combineren van twee gespreksmethodieken die op maat zijn gesneden voor de G1000: het socratisch gesprek met als doel het formuleren van een vraag en de MOOD tool voor het formuleren van oplossingen, het toekennen van waarden en het debat daarover (in plaats van overleg en het stemmen aan het eind voor oplossingen).
- Het verdiepingsprogramma met deskundigen is in het hart van de dag geplaatst. (Deskundigen leidden dus de tafelgesprekken niet in, omdat de dialogen persoonlijke ervaringen en vragen als startpunt hadden.)
- Er is gekozen voor hoofd, hart en handen (in plaats van zuiver rationele beraadslaging).

Rol overheidspartners

De betrokkenheid van de overheid bij de G1000 Rotterdam is uniek, maar heeft wel enige toelichting. Een G1000 komt immers van onderop. De vraag dient zich aan wie uiteindelijk 'eigenaar' of 'probleemeigenaar' van de uitkomsten is.

De G1000 werd ingebed in het gemeentelijke programma WJIsamenleving. Dit programma valt direct onder de verantwoordelijkheid van de burgemeester en een stuurgroep van gecommitteerde leden. Het gaf de waarborg dat de G1000 gevrijwaard zou zijn van politieke belangen en – boven iedere politieke agenda – de burger aan het woord kon laten, ongeacht de mogelijke uitkomsten. Met David Van Reybrouck zijn twee gesprekken gevoerd waarin hem deze aanpak is voorgelegd. In een bijzondere samenwerking tussen het stadsbestuur, de programma-manager WJIsamenleving, gebiedsnetwerkers en directeuren de vele sociale en culturele partners is vervolgens constructief gebouwd aan de burgertop.

Selectie van deelnemers

Het uitgangspunt was om een zo representatief mogelijke afspiegeling van de Rotterdamse bevolking te werven voor de G1000. De gemeente heeft hiertoe

een steekproef gedaan uit de Basisregistratie Personen, waarbij gekeken is naar een gelijke verdeling van geslacht, gebied en leeftijd.

De 55.000 mensen die geselecteerd zijn hebben van de burgemeester een uitnodigingsbrief voor de G1000 ontvangen. Vervolgens is de aanmelding opengesteld. Binnen 24 uur hadden al meer dan duizend mensen zich aangemeld. Uiteindelijk hebben 1500 Rotterdammers een bevestiging ontvangen voor een plek aan een van de gesprekstafels.

Methodiek

LOKAAL gelooft niet dat de aanpak van een G1000 moet worden vastgelegd in een format, maar dat er vele wegen zijn die naar Rome leiden. In deze G1000-variant was een duidelijke interesse in het combineren van verschillende methodieken die gezamenlijk bijdragen aan collectieve besluitvorming. Een dialoog die meetbaar bijdraagt aan oordeelsvorming en aan constructieve voorstellen met betrekking tot de kernvraag van de G1000.

Om dit voor elkaar te krijgen, is ervoor gekozen de dag te programmeren in drie verschillende fases en vormen van deliberatie; dit is een methode op zich te noemen. De ochtend stond in het teken van de socratische dialoog, gevolgd door een verdiepingsprogramma waar verschillende experts de balans tussen het denken en het handelen op een ander niveau brachten. De middag stond geheel in het teken van de MOOD tool en het geven van waardegeladen oplossingen voor de vragen uit het ochtendprogramma.

Socratische dialoog

De socratische methode is geïnspireerd op de Griekse filosoof Socrates, maar in de 20e eeuw is de aanpak tot een methode geëvolueerd voor onder meer bedrijven en maatschappelijke instellingen. De concrete ervaring vormt het vertrekpunt van een socratisch gesprek. Daarna volgt het bevragen van die ervaring en het verbinden van de concrete ervaring met uit te diepen vragen.

Om dit proces zo goed mogelijk te laten verlopen kent het socratisch gesprek verschillende stappen. Het einddoel is niet zozeer het komen tot concrete oplossingen, maar inzicht in de eigen patronen van denken en handelen. Waarbij de slotvraag is: wat staat mij te doen?

De stappen in de socratische dialoog op de Rotterdamse G1000

De socratische dialoog kent verschillende stappen. Voor de Rotterdamse G1000 is deze gespreksmethode op maat gesneden. LOKAAL deed dit in samenwerking met Maarten Rienks en Andert Loman.

de Veiligheid
TING op SOCIAL Med.

GROEPSAPP
Veiligheid

VERPLICHTEN
aan de

Solleder als je
aan SOCIAL MEDIA?

Het doel was, anders dan in de oorspronkelijke methode, om uit te komen op een door de groep gedeelde vraag, die in het tweede deel van de dag het startpunt zou zijn voor het formuleren en ranken van waarde geladen oplossingen.

1. De dialoog start met een kennismakingsronde aan de hand van de vragen waarmee de deelnemers naar de G1000 zijn gekomen (zie voor een selectie van deze startvragen pagina 34). De deelnemers zijn hierna gevraagd al deze vragen op te schrijven en één vraag uit te kiezen. Welke vraag vinden zij het meest belangrijk en waarom?
2. Vervolgens is aan de deelnemers gevraagd om individueel een voorval op te schrijven dat de gekozen vraag illustreerde.
3. Het plenair delen van deze voorvallen en het elkaar bevragen over de beschreven voorvallen, met als doel verheldering en het zoeken naar een cruciaal moment in de beschreven voorvallen, is stap 3.
4. De vierde stap bestaat uit het gezamenlijk op zoek gaan naar de essentie van de voorvallen.
5. De vijfde en laatste stap is het samenvatten van het besprokene en het gezamenlijk formuleren van een vraag waarvoor 's middags oplossingen voor gezocht en besproken zouden worden.

De volgende gespreksregels werden hierbij gehanteerd:

- Wees nieuwsgierig. Bevraag de ander en jezelf. 'Klopt het eigenlijk wat de ander/ik zeg(t)?'
- Stel je oordeel uit. Probeer de gedachtegang van de ander te volgen en te begrijpen. Dus geen 'ja, maar...', maar luister, stel onderzoekende vragen en vraag door.
- Wees beknopt, houd geen monoloog. Spreek niet vaak en kort achter elkaar. Neem tijd om je

gedachten te ordenen. Zorg dat wat je zegt bijdraagt aan het onderzoek.

- Spreek vanuit de ik-vorm.

MOOD tool

De MOOD tool is ontwikkeld door dr. Virginia Dignum, Universitair hoofddocent op het gebied van sociale kunstmatige intelligentie en Executive Director van het Delft Design for Values Institute, en Klara Pigmans MSc, promovenda op het gebied van de rol van waarden in complexe besluitvormingsprocessen aan de TU Delft. In een gezamenlijk project onderzoeken zij welke rol waarden kunnen spelen in de ontwikkeling van bestuurlijke processen en technologieën. Het resultaat: een framework (MOOD) om complexe maatschappelijke vraagstukken bespreekbaar te maken op zo'n manier dat mensen niet zozeer vertellen wat hun belangen zijn, maar juist ingaan op de onderliggende waarden die door meer mensen gedeeld kunnen worden. Door de discussie naar het niveau van waarden te tillen, worden reflectie en luisteren belangrijke aspecten van het gesprek.

In deze context zien we waarden als:

- Vaste, leidende principes over wat mensen belangrijk vinden in het leven;
- Overtuigingen over wat nagestreefd wordt of zou moeten worden;
- Opvattingen over wat wenselijk is;
- Voorbeelden zijn: vrijheid, eerlijkheid, vertrouwen, duurzaamheid.

MOOD is een combinatie van face-to-face procesondersteuning en het gebruik van een tool om de besproken aspecten vast te leggen en te verzamelen. In MOOD wordt zichtbaar hoe men oplossingen rangschikt, gebaseerd op voor- en tegenargumenten en op de waarden die ze ermee associëren. De focus

van de discussie ligt op het verschil tussen deze twee rankings met het doel om meer wederzijds begrip te faciliteren.

Om het proces voor de deelnemers helder en inzichtelijk te maken, is naast de tool ook gebruik gemaakt van een placemat, waar per tafel de stappen van het proces en de input van de deelnemers in weergegeven zijn.

Bij binnenkomst is door de organisatie aan alle deelnemers een waardenwaaier verstrekt ter inspiratie voor de waarden. De onderzoekers van de TU Delft hebben geen invloed gehad op de keuze welke waarden in de waardenwaaier zijn opgenomen. Deze keuze is gemaakt door LOKAAL.

De stappen in het MOOD-proces

De eerste stap was om per tafel antwoorden op de schurende vraag te formuleren. Er werden in totaal vier antwoorden per vraag geformuleerd.

Per tafel konden drie antwoorden vrij geformuleerd worden. De tafelvoorzitters is gevraagd om bij de vierde optie voor 'niets doen' te kiezen, om in de discussie ruimte te geven aan het feit dat men in werkelijkheid vaak ook niets doet. Om de gevolgen van 'niets doen' te kunnen vergelijken met de andere alternatieven is geprobeerd deze mogelijkheid op deze manier expliciet te maken.

Vervolgens zijn argumenten voor of tegen de verschillende antwoorden geformuleerd, waarna de antwoorden gerankt werden: iedere deelnemer zette de alternatieven op volgorde van voorkeur.

De deelnemers werd daarna gevraagd om de waarden die zij relevant vonden bij de alternatieven te selecteren uit de waardenwaaier of om deze zelf te formuleren. Nu duidelijk werd welke waarden relevant gevonden werden, bespraken de deelnemers waarom zij deze waarden relevant vonden, om het begrip over de perspectieven van anderen te vergroten. Per alternatief werd tenminste een van de waarden besproken: Waarom vind je dit relevant? Is iedereen het hier mee eens? Waarom (niet)?

Na deze discussie zijn de alternatieven opnieuw gerankt. De overeenkomsten en verschillen tussen de rankings werden besproken, waarbij iedere deelnemer aangaf of zij/hij van ranking was veranderd en waarom. Het proces werd per tafel door de tafelvoorzitter afgesloten met een korte samenvatting van de middag.

Het verdiepingsprogramma

Tussen de middag konden de deelnemers zich inhoudelijk verdiepen tijdens het verdiepingsprogramma. Hiervoor zijn verschillende Rotterdamse culturele en maatschappelijke organisaties gevraagd een

bijdrage te leveren. Elk programmaonderdeel had een relatie met een van de vijf domeinen of was domeinoverstijgend in die zin dat er een visie op de grondvraag centraal werd gesteld.

Omdat het op 1 juli Keti Koti was, is er in het programma een speciale plek ingeruimd voor de Stichting Gedeeld Verleden Gezamenlijke Toekomst. Op pagina 24 staat een uitgebreid overzicht van het gehele programma.

De tafelvoorzitters

Om de tafelvoorzitters voor te bereiden op de G1000 ontvingen zij vooraf een intensieve, op maat gesneden training. Gesprekstechnieken, de stappen van de socratische dialoog en het gebruik van de MOOD tool kwamen aan bod en werden geoefend.

Op de G1000 is een 'Eerste Hulp Bij Dialoogproblemen-team' aangesteld, bestaande uit twee facilitators per domein. Zij stonden 's ochtends klaar om de tafelvoorzitters te helpen als de gesprekken vastliepen.

Om ervoor te zorgen dat 's middags het invullen van de MOOD tool en het gebruik van de tablet probleemloos zou verlopen is op de G1000 zelf, in twee grote groepen, de MOOD tool nog een laatste keer gedemonstreerd. Bovendien was het TU Delft-team aanwezig om te assisteren bij problemen of vragen ten aanzien van de MOOD tool of het gebruik van de tablet.

Na afloop vroeg LOKAAL de tafelvoorzitters hoe zij de dag ervaren hebben en welke verbeterpunten zij zien. Enkele tips:

- Training voor de tafelvoorzitters ruimer opzetten, met meer tijd voor het maken van 'vliegren'.
- In het deel van de socratische dialoog meer tijd inruimen voor ontmoeting. Meer ruimte creëren voor de tafelvoorzitter om dingen in het gesprek 'te laten gebeuren'. De structuur gekoppeld aan een tijdschema is als te complex ervaren.
- Het invullen van de tool op de tablet niet door de tafelvoorzitters zelf laten doen, maar bijvoorbeeld door studenten van de TU Delft, zodat de tafelvoorzitters zich op het gesprek kunnen blijven concentreren.
- In de plenaire afsluiting meer ruimte maken voor de ervaringen van de deelnemers.
- Naast loting gericht uitnodigen (met het oog op de diversiteit van de deelnemers). ■

Hoe moderne technologie de democratie kan versterken

Democratie is het slechtst denkbare politieke systeem, op alle andere politieke systemen na dan. Toen het internet zijn intrede deed, dacht iedereen dat het een zegen zou zijn voor de democratie. Voor de echte democratie, waarin iedereen zijn of haar stem ongecensureerd kan laten horen, zonder tussenkomst van anderen. We zouden zelfs direct op partijen en beleidsmaatregelen kunnen stemmen vanachter onze computer thuis. Dat is allemaal behoorlijk tegengevallen. Het internet en sociale media zijn een spreekbuis voor ongenueanceerde en soms discriminerende ideeën en fake news dat zich als een lopend vuurtje verspreidt en anderen aansteekt. Wat begint als een redelijke discussie onttaardt menigmaal online in een ordinaire scheldpartij, waar nuances en argumenten ver te zoeken zijn. We stemmen weer met potlood omdat we de computers niet vertrouwen. Legers van fake Twitter- en Facebookaccounts bestoken ons met Russische propaganda van achter de Oeral en proberen ons stemgedrag te beïnvloeden.

Toch brengt moderne digitale technologie een nog niet ingeloste belofte: kunnen we als burgers onze smartphones, computers en tablets echt niet gebruiken om nader tot elkaar te komen en op een verantwoorde manier te praten, te overleggen en te besluiten over wat ons allen bezig houdt en waarover de politiek – in de stad, de provincie, het land of de wereld – moet beslissen.

Wikipedia is een goed voorbeeld van hoe het wel kan. Tien jaar geleden was Wikipedia nog volstrekt onbetrouwbaar en gaven mensen toch nog vaak de voorkeur aan een bezoekje aan de bibliotheek. Mensen kochten nog een boekenkastvullende Winkler Prins Encyclopedie in plaats van op vakantie te gaan. Nu is Wikipedia een prachtige, betrouwbare, gratis, en elke dag groeiende encyclopedie, die nooit veroudert. Zij heeft honderden miljoenen gebruikers.

Het internet kan ons niet alleen betrouwbare informatie leveren, maar ons ook met elkaar in contact brengen, en helpen de wereld te veranderen, maar dat lukt alleen als het – net zoals bij Wikipedia – speciaal gemaakt is voor dat doel. Er zijn nog maar weinig online platforms om ons aller belang en publieke doelen te dienen. Uber, Amazon, Google, Facebook, Twitter, Snapchat, Instagram en vele andere platforms zijn bedacht door partijen die niet in eerste instantie de belangen van de democratie en de burger voorop hebben staan. Zij komen uit de koker van commerciële partijen die een winstootmerk hebben.

De gemeente Rotterdam neemt nu het voortouw om de belofte in te lossen die de nieuwe media en het internet inhouden om de democratie, de burgerparticipatie en de dialoog en het debat in de stad te verstevigen. Samen met de Technische Universiteit Delft is Rotterdam op zoek naar middelen om de lokale democratie te sterker te maken.

Gekoppeld aan de G1000 die overal in het land wordt georganiseerd ondersteunt de gemeente Rotterdam het gesprek tussen burgers tijdens deze jaarlijkse burgertop met digitale middelen. In 2017 betrof het een relatief eenvoudige app ter ondersteuning van gesprekken over problemen en oplossingen in de wijk en in de stad. In de komende jaren hopen we nog meer stappen te zetten om van Rotterdam een moderne digitale democratische stad te maken waarbij moderne technologie burgers vreedzaam verbindt en voedt met kennis in respectvolle gesprekken en ons niet verdeelt in facties die elkaar te vuur en te zwaard bestrijden.

Professor Jeroen van den Hoven
Hoogleraar Ethics and Technology TU Delft

Zaterdag

1 juli 2017

de Doelen

Een reconstructie van deze ‘dag der dagen’, een verslag van de grootste burgertop ooit in Nederland gehouden.

8.00 uur

Maar liefst 51 enthousiaste vrijwilligers arriveren in de Doelen, sommige de slaap nog uit de ogen wrijvend. Ze krijgen een laatste instructie, ontvangen een G1000 T-shirt en een persoonlijk draaiboek voor de dag. Hun werkzaamheden? Van tafels inrichten tot deelnemers welkom heten, van het grote sjouwwerk tot het bemannen van de artiestenbalie. Niets is deze vrijwilligers te veel.

8.30 uur

De gespreksleiders die in de afgelopen weken een intensieve training socratische gespreksleiding hebben gekregen melden zich bij de artiestenbalie. Na ontvangst van een badge met daarop ‘hun’ tafelnummer vertrekken zij naar de zaal waar zij zijn ingedeeld en starten zij met de voorbereidingen voor de eerste gespreksronde. Flipovers worden beschreven, tafels worden ingericht: alles om goed voorbereid aan de dag te kunnen beginnen. Ook de ‘facilitators’ komen binnen. Zij krijgen hun laatste briefing over hoe zij de tafelvoorzitters bij hun gesprekken het beste kunnen ondersteunen.

8.45 uur

De eerste deelnemers verzamelen zich voor de nog dichte deuren van de Doelen. Rijen vormen zich terwijl binnen de allerlaatste hand wordt gelegd aan de vijf

welkomstbalies, die met kleur en thema zijn gemarkeerd. Elke welkomstbalie heeft zijn eigen kleur. Rood is voor ‘Samenleven in de Wijk’, blauw voor ‘Social Media’, groen hoort bij ‘Radicalisering’, paars bij ‘Identiteit’ en geel hoort bij het thema ‘Onderwijs & Opvoeding’.

9.00 uur

De deuren gaan open! De deelnemers aan de G1000 stromen binnen en ontvangen bij de welkomstbalies hun persoonlijke badge. Hierna mogen zij door naar de volgende balie, waar zij een keuze kunnen maken uit een van de twaalf onderdelen van het zogenoemde ‘verdiepingsprogramma’, dat na de eerste gespreksronde zal plaatsvinden. Zij ontvangen een programmaboekje en een waardenwaaier, die als hulpmiddel gebruikt zal worden tijdens de gesprekken.

9.40 uur

Tijd voor koffie. Deelnemers die het aanmeldproces hebben doorlopen, hangen hun jas op bij de garderobe en drinken nog ontspannen een kopje koffie of thee, terwijl de laatste deelnemers binnenkomen.

9.55 uur

De gong gaat, het teken dat de deuren van de Grote Zaal open zijn. De deelnemers nemen plaats en wachten op de officiële opening van de G1000.

10.00 uur

Wilfried de Jong betreedt het podium en verklaart de G1000 Rotterdam onder luid applaus voor geopend. Burgemeester Aboutaleb heet de deelnemers welkom via een videoboodschap: “Ik nodig jullie uit om vandaag, aan die 150 tafels, met elkaar in gesprek te gaan. Vanmiddag kom ik terug, zelf, maar dan live, om te luisteren naar de uitkomsten van jullie brainstormsessies vandaag. En stel je voor, dat we vandaag briljante ideeën hebben kunnen vangen. Daar wordt de toekomst van deze stad alleen maar beter van. Ik wens jullie een fantastische, mooie dag. Tot vanmiddag.”

“Stel je voor, dat we vandaag briljante ideeën hebben kunnen vangen”

- Ahmed Aboutaleb

Wilfried de Jong roept hierna Liesbeth Levy, directeur van LOKAAL, het podium op. “Dit is een uniek moment vandaag,” zegt Levy. “Omdat 1500 Rotterdammers zijn uitgenodigd om het met elkaar te hebben over de grote vragen die betrekking hebben op het samenleven in de stad, met op de achtergrond alles wat er in de wereld gebeurt. Het doel van deze dag is drieledig. Ten eerste, 150 vragen voor Rotterdam, door Rotterdammers gesteld, schurende vragen over het samenleven. Het tweede doel is: 150 oplossingen, alternatieven, handelingsperspectieven voor deze stad. En het derde doel is eigenlijk dat we ook met elkaar gaan uitzoeken, met al die verschillende mensen, de burgemeester benadrukte het al, welke waarden vinden wij belangrijk, met elkaar, in deze stad, als het gaat om die grote vraag: hoe bewaren we de vrede in de stad?”

“Dit is een uniek moment”

- Liesbeth Levy

Hierna vertellen Wilfried de Jong en Liesbeth Levy de deelnemers hoe hun dag eruit zal gaan zien en welke programmaonderdelen er aan bod zullen komen.

10.30 uur

Na de gemeenschappelijke opening is het eindelijk tijd voor de allereerste gespreksronde, het socratisch gesprek. De deelnemers zoeken hun tafel op en als iedereen zit opent hun gespreksleider de dialoog. De deelnemers hebben ieder één vraag meegenomen, die dient als startpunt van het gesprek.

De stemmen van de deelnemers vullen de ruimten, geroezemoes klinkt. De G1000 Rotterdam is nu echt begonnen.

12.00 uur

De eerste gespreksronde wordt afgerond, de vraag die in de tweede gespreksronde beantwoord zal worden is geformuleerd. Stoelen schuiven en de deelnemers kijken nog eens op hun toegangskaartje om te zien waar ze precies worden verwacht. Op werkelijk elke plek in de Doelen vindt wel een onderdeel plaats van het verdiepingsprogramma. Er is dans en theater, experts verzorgen lezingen en dialogen en deelnemers kunnen een mini-talkshow bijwonen of een workshop.

12.15 uur

De gespreksleiders krijgen in de Arcadis Zaal een laatste instructie van Virginia Dignum en Jeroen van den Hoven (TU Delft) over het gebruik van de MOOD tool op de tablet, die gedurende de tweede gespreksronde gebruikt zal worden.

12.40 uur

Het verdiepingsprogramma is afgelopen en de deelnemers verdringen zich voor de sandwiches, sapjes en koffie. Kortom, tijd voor de lunch.

13.20 uur

De deelnemers keren terug naar hun tafel en de tweede gespreksronde gaat van start. De vraag die de deelnemers in de eerste gespreksronde geformuleerd hebben wordt uiteindelijk met behulp van de MOOD tool en de waardenwaaier beantwoord en alle mogelijke antwoorden worden gerankt en ingevoerd op de tablet.

14.30 uur

Burgemeester Aboutaleb arriveert in de Doelen en maakt een rondje langs verschillende dialogotafels.

15.00 uur

De tweede gespreksronde wordt afgerond. De deelnemers vertrekken naar de Grote Zaal, waar het slot van de G1000 Rotterdam zal plaatsvinden.

15.05 uur

Wilfried de Jong kondigt de dansers van Ik ben WIJ aan. Met een spectaculaire show krijgt La Familia het publiek aan het swingen. Ze krijgen een staande ovatie. Na dit sensationele optreden roept Wilfried de Jong Virginia Dignum en Jeroen van den Hoven van de TU Delft op het podium en ook burgemeester Aboutaleb neemt plaats. “Er is hard gewerkt aan de tafels,” zegt de burgemeester.

“Er is hard gewerkt”

- Ahmed Aboutaleb

Virginia Dignum presenteert de ‘waardenwolk’ die de door de deelnemers genoemde waarden weergeeft. Openheid en solidariteit zijn duidelijk het vaakst genoemd. Jeroen van den Hoven: “Als je over concrete problemen praat in de samenleving en je vraagt naar de oplossingen die mensen voor een bepaald probleem zien, dan geef je daar een verduidelijking voor. Dat is ook wat we vandaag aan elkaar hebben gevraagd en aan elkaar mogen vragen. Dan krijg je uiteindelijk dit soort dingen te zien.”

Hierna is het woord aan de zaal en worden de eerste resultaten besproken. Enkele deelnemers krijgen de mogelijkheid om vragen te stellen aan de onderzoekers en aan de burgemeester en vertellen over de gesprekken die aan hun tafel hebben plaatsgevonden. Iemand oppert het idee van een jaarlijkse ‘Rotterdam Dag’, er worden oplossingen aangedragen om radicalisering tegen te gaan en er wordt gesproken over wat

nou dé manier is om op een prettige manier samen te leven in de wijk.

Tot slot bedankt de burgemeester de organisatie, de mensen achter de schermen, de gespreksleiders, de vrijwilligers maar vooral de deelnemers: “Mijn ervaring is dat wat ú te bieden heeft aan de stad Rotterdam, dat dat ook echt telt. Daar sta ik voor, daar kunt u van op aan. Dank u wel.”

15.45 uur

Dat was hem dan, de dag der dagen. De G1000 Rotterdam ‘is a wrap’! De deelnemers vertrekken huiswaarts. ■

Verdiepingsprogramma

Deelnemers kozen uit een van deze twaalf onderdelen van het verdiepingsprogramma

De Vreedzame School

*Workshop door leerlingen
en docenten Hildegardisschool*

De Hildegardisschool in het Oude Noorden werkt al voor het vijfde jaar met de methodiek De Vreedzame School. Buiten het verplichte half uur in de week de les sociale vaardigheid is het zoveel meer dan dat. De hele school ademt het. Van de peuters tot groep 8. Kinderen leren vergaderen, beargumenteren, samen conflicten oplossen, verantwoordelijkheid nemen, elkaar respecteren.

Moeten we vechten voor vrede?

*Gesprek religieuze leiders
o.l.v. Jacobine Geel*

Imam Ali Chishti, predikant Ilse Hogeweg, predikant Bert Kuipers, voorganger Jaap Wiersma en predikant Koen Holtzapffel gaan met elkaar in dialoog over de schurende vragen die voortkwamen uit het project Preken voor andermans Parochie.

Professionele eenzaamheid in tijden van polarisatie

*Masterclass Naïma Azough
& Saskia Tempelman*

Naïma Azough (speciaal rapporteur preventie extremisme) en Saskia Tempelman (strategisch adviseur radicalisering NCTV) gaan in gesprek met professionals en burgers over hoe zij in hun werk weten om te gaan met de impact van polarisatie.

Gelijke kansen in 'superdiverse' klassen. Over de sociale pijn in een mini-samenleving.

Lezing Iliass El Hadioui

El Hadioui is wetenschappelijk docent opleiding pedagogiek en onderwijskunde EUR. Een lezing over de sociale pijn in de mini-samenleving. Hoe ga je om met leerlingen die opgroeien in de botsende werelden van school, straat, social media en thuis?

Hof van het Maximale Gelyk. Editie Souvenir NL.

*Talk-Theater Shantie Singh
& Munish Ramlal*

Wat is het souvenir van het Nederland van nu? Talk-Theater, een Rotterdams concept van multi-artistische verhalenvertelling, presenteert speciaal voor de G1000 Rotterdam het Hof van het Maximale Gelyk. In navolging van de uitspraak 'dé Nederlander bestaat niet', is dit hof een onderzoek gestart naar een souvenir dat past bij de hedendaagse gelaagde, veelvormige Nederlandse identiteit. O.a. met zanger en dichter Raj Mohan, spoken word artist YMP, schrijfster Shantie Singh, gespreksmaker Munish Ramlal, dansers Camille en Ramses, Charlie Dichter, Willem de Kooning Academie kunstenaar Lieke van Herk en public speaker Guity Mohebbi.

Dans, Story Telling en Confrontatietheater

Workshops Ik ben WIJ

In Rotterdam leven meer dan 174 nationaliteiten samen. Allemaal mensen met een verschillende achtergrond of cultuur. Maar samen maken ze de stad! Dit is ook het gedachtegoed van Ik ben WIJ.

Jong en oud kunnen samen de problemen oplossen. Dat doet Ik ben WIJ door met elkaar te praten, maar ook door naar elkaar te luisteren, met elkaar te dansen en door elkaar beter te leren kennen. De verschillende Ik ben WIJ-methodes zijn zo ontwikkeld dat iedereen geprikkeld wordt om zijn verhaal te vertellen, het gevoel krijgt gehoord te worden en er te mogen zijn.

Keti Koti

*Mini-talkshow Stichting Gedeeld
Verleden Gezamenlijke Toekomst*

Wat is Keti Koti? Wat wordt er gevierd op 1 juli? Moet de slavernij een belangrijkere rol krijgen in het onderwijs?

'De Barbecue'

*Regelgevend theater door Formaat,
voorstelling gebaseerd op de schurende
dialogen uit de wijkgesprekken*

Ga kijken, laat zien, stem en laat je activeren rondom actuele thema's die spelen in de stad. 'Regelgevend theater' is een vorm waarbij het publiek regelgevende voorstellingen met elkaar uitwerkt na het zien van een korte scène. Daarna volgt debat en stemming.

Dare to be Grey

*Jordy Nijenhuis
& Edwin van de Scheur*

Felle discussies over Zwarte Piet, de vluchtelingenstroom en de plaats van de islam in onze samenleving zijn aan de orde van de dag. Vooral de extremen zijn hoorbaar: zwart en wit drijven het grijze midden met zijn brede diversiteit aan meningen, nuances en identiteiten steeds verder in het nauw. In deze lezing: inzichten in de werking van polarisatie, de negatieve gevolgen ervan én waarom grijs durven zijn misschien wel de oplossing is.

Dare to be Grey gaat de polarisatie van de samenleving tegen door een open debat te promoten, waarin ruimte is voor genuanceerde meningen, twijfel en diversiteit en waar mensen echt naar elkaar luisteren. De campagne geeft stem aan de grijze massa tussen de kleine groep zwart- en witdenkers die het debat meestal bepalen.

Thuis bij de vijand

*Dialog Natascha van Weezel
& Mohamed el Youssoufi*

o.l.v. Simone van Hulst

Het Israëliësch-Palestijns conflict zorgt al jaren voor spanningen en polarisatie, ook in Nederland.

Hoe is het gesteld met de verhoudingen tussen Joden en moslims in ons land?

Als jonge Joodse vrouw stelde Natascha van Weezel zichzelf deze vraag. Hoe verhouden Joden en moslims zich tot elkaar, en belangrijker: is er een dialoog mogelijk om zo een brug te slaan tussen deze twee gemeenschappen?

De deelnemers

De G1000 is bezocht door een gevarieerd publiek, afkomstig uit alle veertien Rotterdamse gebieden, bij benadering vergelijkbaar met de werkelijke Rotterdamse verhouding.

Uitschieters zijn Hillegersberg-Schiebroek en het stadscentrum, waar meer deelnemers vandaan kwamen dan men op basis van de werkelijke verdeling in Rotterdam zou verwachten en Charlois waar relatief gezien minder deelnemers vandaan kwamen.

De man/vrouw verhouding lag op de G1000 rond de 40/60, waar de Rotterdamse verhouding dichter bij de 50/50 ligt.

Als er wordt gekeken naar de leeftijd van de bezoekers is te zien dat de groepen 16 tot en met 25 jaar en 26 tot en met 45 jaar licht ondervertegenwoordigd waren ten opzichte van de werkelijke Rotterdamse bevolkingsopbouw (met resp. 12,3% t.o.v. 19% en 36,2% t.o.v. 41%). De groepen 46 tot en met 65 jaar en 66+ waren licht oververtegenwoordigd op de G1000 (met resp. 39,8% t.o.v. 33% en 11,7% t.o.v. 6%).

Deelnemers totaal

1145

Man

43%

Vrouw

57%

Leeftijd deelnemers

16 - 25 jaar

12,3%

26 - 45 jaar

36,2%

46 - 65 jaar

39,8%

66+ jaar

11,7%

Deelnemers per gebied

Verdeling deelnemers per gebied in percentage, afgerond op hele procenten

Rechts, schuingedrukt: percentage werkelijke verdeling Rotterdam (<16 jaar niet meegerekend)

Charlois	6%	11%
Delfshaven	12%	13%
Feijenoord	8%	12%
Hillegersberg-Schiebroek	11%	6%
Hoek van Holland	1%	2%
Hoogvliet	3%	5%
IJsselmonde	6%	9%
Kralingen-Crooswijk	11%	9%
Noord	13%	9%
Overschie	3%	3%
Pernis	0%	1%
Prins Alexander	14%	14%
Rozenburg	1%	2%
Stadscentrum	10%	6%

Wij moeten elkaar vasthouden

Terrorisme is een serieuze dreiging in Nederland. Het grootste gevaar komt uit jihadistische hoek, maar ook rechts- en linksextremisten laten van zich horen. Hoe komen mensen tot geweld uit naam van hun religie of ideologie? Wat is er tegen te doen?

Niemand wordt geboren als terrorist. Vooraf gaat een proces van radicalisering: “de groeiende bereidheid tot het nastreven van ingrijpende veranderingen die op gespannen voet staan met de democratische rechtsorde” (AIVD). Radicalisering wordt extremisme als personen bewust over de grenzen van de wet gaan. Meestal gepaard met haat zaaien en intimideren. Als het doel is de samenleving te ontwrichten, spreken we van terrorisme.

Er is niet één oorzaak achter radicalisering: de één valt voor

de geborgenheid en ‘hogere doel’ van de radicale groep (zoals bij sektes), de ander wordt gemanipuleerd met valse beloftes (vergelijk loverboys), weer een ander is ervan overtuigd dat geweld echt de enige weg is (Tanja Nijmeijer). Zoveel paden als radicalen. De aanpak moet dan ook niet één spoor kiezen.

Bij het voorkomen van radicalisering gaat het erom de ‘vraag’ van vooral jongeren naar radicale paden te verminderen, door hen andere bronnen van geborgenheid, zingeving en rechtvaardigheid te bieden. Aan de andere kant moet ook het ‘aanbod’ worden aangepakt: extremistische predikers weren, propaganda van het internet verwijderen, manipulaties ontmaskeren.

Niemand kan het hierin alleen. Coalities zijn nodig van politie en justitie met ouders, imams,

docenten en jeugdwerkers. Hier gebeurt al goed werk: anders zouden er veel meer ontsporen. Helaas is er voor een aanslag maar één nodig; 100% veiligheid is niet te garanderen. We moeten allemaal weerbaar worden: niet buigen voor angst, onze democratie koesteren, iedereen die gewoon wil meedoen een kans gunnen. De extremisten willen ons splijten, wij moeten elkaar juist vasthouden. Zij willen hun heilige gelijk, wij stellen daar een open hoofd en hart tegenover. Dit is waar de G1000 voor staat en daarom is het ook vanuit het oogpunt van voorkoming van radicalisering een prima initiatief.

Saskia Tempelman
*Adviseur radicalisering
Ministerie van Veiligheid
en Justitie*

91%
van de deelnemers
zou opnieuw deelnemen

WAT VONDEN DE DEELNEMERS? WAT KON ER BETER?

Wij vroegen het de deelnemers zelf. Door online een enquête in te vullen konden de deelnemers anoniem laten weten wat zij vonden van de G1000 Rotterdam. Hoe beoordelen zij de sfeer, de organisatie, de locatie, hun gespreksleider, de gesprekken en het programma?

ALGEMEEN

1 = slecht, 2 = matig, 3 = neutraal, 4 = goed, 5 = uitstekend | n = 254

ZOU U OPNIEUW DEELNEMEN?

PROGRAMMA ALGEMEEN

Wat vond u van...

	<i>gewogen gemiddelde</i>					
De informatievoorziening vooraf?	3,7	●	●	●	●	○
De ontvangst?	3,7	●	●	●	●	○
Dagvoorzitter Wilfried de Jong?	3,9	●	●	●	●	○
De kwaliteit van de lunch?	4,1	●	●	●	●	●
Het verdiepingsprogramma?	3,6	●	●	●	●	○

1 = slecht, 2 = matig, 3 = neutraal, 4 = goed, 5 = uitstekend | n = 254

GESPREKKEN

Wat vond u van...

De eerste gespreksronde in het algemeen?	3,6	●	●	●	●	○
De gebruikte (gespreks-)methodiek?	3,5	●	●	●	●	○
Uw tafelvoorzitter?	3,7	●	●	●	●	○
De tweede gespreksronde in het algemeen?	3,5	●	●	●	●	○

SLOT

Wat vond u van...

Het slot in de Grote Zaal?	3,6	●	●	●	●	○
Het optreden van de dansers van Ik ben WIJ?	4,2	●	●	●	●	●
De presentatie van de eerste resultaten door de TU Delft?	2,9	●	●	●	○	○
Het optreden van de burgemeester?	4,1	●	●	●	●	●

In het kort

308.350 Rotterdammers

Totaal bereik van het G1000-project van LOKAAL. Dit is inclusief het bereik van alle activiteiten die plaatsvonden voorafgaand aan de grote burgertop op 1 juli 2017 en de media exposure (free publicity & betaald).

> 83.450 Rotterdammers

totaal bereik sociale media G1000 Rotterdam

> 300 Rotterdammers
bezochten een WIJ(k)gesprek

> 30 socratische
gesprekken
in schoolklassen

> 1150 Rotterdammers
bezochten een Preek voor
andermans Parochie

1

aantal aanwezige baby's
tijdens de G1000

139 tafelvoorzitters

volgden voorafgaand aan de G1000
de training socratische gespreksleiding

51 vrijwilligers

droegen een
steentje (of: steen!) bij
aan de G1000

Welke instanties zijn er betrokken bij radicalisering en hoe werken ze samen? **Wat is radicalisering precies?** Hoe kan je radicalisering tegengaan? **Wat doet de gemeente en welke initiatieven zijn er?** Is radicalisering te stoppen? **Heeft radicalisering te maken met een gebrek aan integratie?** Over welke vormen van radicalisering willen we het hebben? **Hoe gaan we om met mensen die radicaal zijn?** Hoe ga je om met radicalisering: bij de bron of bij de volgers? **Pakken we de situatie aan of accepteren we de situatie?** Waarom onderscheidt Rotterdam zich van andere steden als het gaat om radicalisering? **Wat bedoelen we precies met radicalisering?** Ervaren we radicalisering in Rotterdam? **Hoe ga ik zelf om met radicalisering?** Hoe kan je je eigen begrip vergroten? **Hoe verdedig je onze eigen waarden?** Hoe kan je afspraken daarover realiseren? **Waar komt radicalisering vandaan?** Hoe signaleer je radicalisering? **Wat is het verschil tussen de definitie en de beeldvorming?** Waardoor radicaliseert iemand? **Vind je radicalisering alleen in de islam of is dat het enige wat ons opvalt?** Wat is de rol van de stigmatiserende media? **Wat zijn onze gezamenlijke waarden?** Hoe komen we nader tot elkaar? **Wat is de rol van vrouwen in tegengaan radicalisering?** Hoe reageer ik op een klant die polarisatie versterkt? **Hoe kun je verbinding houden als iemand die je na staat radicaliseert?** Hoe kunnen we er voor zorgen dat iedere Rotterdammer er mag zijn? **Hoe kunnen we de verbinding tussen mensen die van elkaar afstaan stimuleren?** Waarom worden studenten niet betrokken bij voorlichting en preventie? **Hoe kunnen wij preventief met radicalisering omgaan?** Wat kunnen we doen aan de perceptie? **Hoe hebben we het laten gebeuren dat al die veiligheidsmaatregelen er zijn?** Hoe kunnen we haat voorkomen? **Hoe heffen we de onbekendheden op?** Hoe kunnen we isolatie ontbreken? **Hoe kunnen we elkaar accepteren en omarmen en er voor elkaar zijn, binnen de diverse culturen en ook onderling?** Waarom leidt het uiten van identiteit tot zoveel discussie? **Wat kunnen we doen om te zorgen voor meer bewustwording daarvan?** Vanuit welke levensovertuiging leef je? **Wat vormt identiteit?** Is identiteit veranderlijk? **Wat is de juiste identiteit?** Wat bindt ons? **Hoe zorg je ervoor dat je je op een veilige manier kunt ontwikkelen?** Wat betekent een fysieke scheiding voor onze identiteit? **Kan ik zijn wie ik ben?** Wat is de Rotterdamse identiteit? **Welke rol heeft het mensbeeld op de identiteit?** Waarom moet ik mijn identiteit uitleggen? **Hoe wil je elkaar leren accepteren?** Hoe

Met welke vragen kwamen de deelnemers 's ochtends binnen? Een selectie.

Hoe belangrijk is mijn identiteit in relatie tot andere Rotterdammers? **Is nationaliteit identiteit?** Hoe behoud ik mijn Nederlandse identiteit in deze multiculturele samenleving? **Hoe zien andere nationaliteiten de Nederlandse blanke man?** Wat is de rol van je geboorteland voor jouw identiteit? **Hoe draag je de identiteit van de Rotterdammer zo uit dat edereen zich betrokken voelt?** Kan je je identiteit kwijtraken in het veranderings-proces? **Hoe kan de gemeente Rotterdam zorgen dat er meer binding en verbinding ontstaat zodat iedereen zich welkom en thuis voelt in Rotterdam?** Hoe beschermd zijn mijn identiteitsgegevens? **In hoeverre kan een eigen persoon zijn eigen identiteit behouden in een samenleving?** Zijn wij als Rotterdammers een eenheid? **Waarom kan niet iedereen gewoon zichzelf zijn?** Bestaat de Rotterdamse identiteit? **Heb jij jouw identiteit uit opvoeding en cultuur of heb je zelf je identiteit onderzocht en ontrafeld?** Hoe kunnen we er voor zorgen dat iedereen zich erbij voelt horen? **Wat kan je doen om echt contact te maken, de brug te slaan als de waarden veranderen en anders zijn?** Hoe kun je onderwijs zo inrichten dat mensen niet afhaken terwijl ze wel de kwaliteiten hebben? **Hoe krijgen we het respect voor de leraar terug?** Heeft iedereen een gelijke kans in Rotterdam en zo niet, hoe zorgen we dat dat wel zo is? **Is het belangrijk dat wij dezelfde invulling geven aan waarden om samen te kunnen functioneren?** Hoe kun je sociale gelijkheid creëren? **Hoe kunnen we optimale thuissituaties creëren om goed te kunnen leven?** Hoe maken we kansen eerlijk? **Hoe maak je van ongelijke kansen, eerlijke kansen voor jongeren?** Hoe kun je al heel vroeg voor ieder kind gelijke kansen creëren? **Hoe kun je ervoor zorgen dat de culturele verschillen naar een waarde terug te voeren zijn?** Hoe organiseer je het onderwijs zo dat leerlingen respectvol met elkaar omgaan? **Hoe kan je kinderen positief gedrag aanleren om vrij en veilig met elkaar en zichzelf om te gaan?** Hoe krijg je de ideale leraar voor de klas? **Hoe kan de gemeente op Rotterdamse scholen een gezond pedagogisch klimaat creëren waarin verschillen zegevieren?** Hoe zorgen we ervoor dat jongeren gemotiveerd blijven en perspectief hebben? **Wie is verantwoordelijk voor de opvoeding?** Is standaard ondersteuning in de opvoeding wenselijk? **In hoeverre kun je als buurt de jongeren in de wijk opvoeden?** Welke partijen zijn onderdeel van de opvoeding? **Is opvoeding alleen psychisch of ook fysiek?** Hoe krijg je meer gemengde scholen? **Hoe kunnen de docenten de school leuker maken en minder prestatiegericht?** Hoe trek je kinderen zo vroeg mogelijk uit hun sociaal-maatschappelijke bubbel? **Hoe garanderen we kwaliteit van goed onderwijs voor ieder kind?** Welke specifieke normen en waarden willen we integreren in het onderwijs? **Hoe benutten we levenswijsheid in het onderwijs?** In hoeverre is school verantwoordelijk voor de opvoeding? **Hoe stellen we het kind meer centraal in onderwijs en opvoeding?** Hoe verbind ik onderwijs, opvoeding, intuïtie en ratio beter met elkaar? **Hoe maak je van Rotterdam een gezellige studentenstad?** Hoe maak je verbinding in een vroeg stadium? **Waarom ligt de nadruk op resultaat in het onderwijs?** Hoe overbruggen we de kloof tussen wit en zwart? **Hoe kunnen botsende waarden en normen binnen het gezin naast elkaar bestaan?**

VRAAG

~~WAT~~ KUNNEN WE ~~MENSEN~~ ^{zelf} ~~leren om~~ ^{ons} ~~om~~ ^{benust} ~~om~~ ^{maken} ~~om~~ ^{worden} ~~om~~ ^{maken}

Van onze vooroordelen voordat we

Hoe

" " ~~reageren~~
reageren

Top 10 waarden G1000 (totaal)

1. Gelijkwaardigheid
2. Toegankelijkheid
3. Menselijkheid
4. Tolerantie
5. Verantwoordelijkheid
6. Effectiviteit
7. Inclusiviteit
8. Veiligheid
9. Diversiteit
10. Ruimdenkendheid

De meest genoemde waarden die tijdens de waardendiscussie besproken en verzameld zijn, in volgorde van veel naar weinig voorkomend.

Uitkomsten G1000 Rotterdam: De staat van Rotterdam

De G1000 Rotterdam heeft een schat aan informatie opgeleverd in de vorm van vragen en oplossingen voor Rotterdam met betrekking tot de centrale vraag van de G1000: Hoe bewaren we de vrede in de stad?

Deze uitkomsten zijn tot stand gekomen op basis van een kwantitatieve analyse van de TU Delft en een kwalitatieve analyse door Stichting LOKAAL.

Kwantitatief

Van alle tafels heeft de TU Delft van 65 tafels alle gegevens kunnen verzamelen: de beginvraag van gespreksronde 2, de mogelijke antwoorden op deze vraag, de toegekende waarden per antwoord, ranking 1 en (na deliberatie) ranking 2. Alleen de volledig ingevulde gegevens van deze 65 tafels zijn meegenomen in de kwantitatieve analyse.

Iedere tafel heeft aan het einde van gespreksronde 1 (in de ochtend) een vraag geformuleerd. Op deze vraag zijn tijdens gespreksronde 2 (in de middag) vier antwoorden/oplossingen geformuleerd. Zoals eerder aangegeven konden per tafel drie antwoorden vrijelijk geformuleerd worden, het vierde antwoord was standaard 'niets doen'. 9 van de 65 tafels heeft alsnog alle vier de antwoorden zelf geformuleerd en dus niet als vierde antwoord 'niets doen' aangehouden. In totaal zijn er 1106 waarden ingevuld door de tafelvoorzitters. Er is een top 10 van meest genoemde waarden gemaakt en per domein een top 5.

De gegevens over de veranderingen van ranking in een notendop:

- 65 tafels, met gemiddeld 6 personen per tafel plus een tafelvoorzitter;
- 390 deelnemers van wie alle gegevens verzameld zijn;
- Aan 15 van de 65 tafels is het alternatief met de hoogste voorkeur op tafelniveau veranderd na de waardendiscussie;
- Gekeken naar de hele ranking heeft 50% van de deelnemers van wie alle gegevens verzameld zijn, zijn of haar ranking aangepast na de waardendiscussie.

Ter illustratie is per domein één vraag uitgewerkt.

Eén conclusie kan in elk geval getrokken worden, namelijk dat het voeren van een dialoog van invloed is op de oordeelsvorming van mensen.

Kwalitatief

Het door de TU Delft aangeleverde overzicht van alle vragen, oplossingen, waarden en rankings per tafel is door LOKAAL kwalitatief geanalyseerd en vertaald naar opgaven voor de stad Rotterdam. De waarden vormen hierbij een waardevol toetsingscriterium voor het verder brengen van de voorstellen die gedaan zijn op de G1000. Daarmee zijn de uitkomsten van de G1000 niet vrijblijvend te noemen.

Om een goed beeld te krijgen van de vragen en oplossingen is ervoor gekozen om per domein (of: gesprekstema) een beschrijving van de centrale thema's van de gesprekken te geven. Ook is een inventarisatie van de gekozen vragen en daarbij behorende hoogst gerankte oplossingen gemaakt.

Deze G1000 was niet alleen een plek waar mensen konden praten maar waar ook geluisterd en gereflecteerd werd om de perspectieven van anderen beter te begrijpen. Niet de argumenten voor of tegen de genoemde oplossingen, maar de onderliggende waarden bij de oplossingen zijn benoemd en besproken. Het toekennen van waarden aan de gekozen oplossingen is een belangrijk kompas voor degenen die met de uitwerking aan de slag gaan.

Onderwijs & opvoeding

De drie meest besproken thema's waren:

1. **De school als mini-samenleving, met daarbij de vraag: Hoe leer je leerlingen omgaan met het verschil?**
2. **De emancipatiemachine, met daarbij de vraag: Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen in Rotterdam eerlijke en gelijke kansen krijgen?**
3. **Hoe kunnen ouders, school en stad samen de verantwoordelijkheid nemen voor de verbinding tussen verschillende werelden en werkelijkheden?**

De volgende vragen stonden bij het eerste thema centraal:

- Hoe kan de gemeente een gezond pedagogisch klimaat creëren op Rotterdamse scholen waar verschillen zegevieren?
- Hoe kan de school ervoor zorgen dat kinderen vanaf groep 1 elkaar respecteren en accepteren?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Schooloverstijgend overleg, scholing en coaching aanbieden tussen leraren (onderling) en pabo's onderling.
- Regelmatig projecten organiseren met respect voor diversiteit.

De volgende vragen stonden bij het tweede thema centraal:

- Welke interventies kan de gemeente Rotterdam (gemeente, onderwijs, bewoners) inzetten om ervoor te zorgen dat alle kinderen gelijke kansen in het onderwijs krijgen?
- Hoe kun je al heel vroeg voor ieder kind gelijke en eerlijke kansen creëren?
- Hoe organiseren we een schooladvies dat uitgaat van de kracht en kwaliteit van ieder kind ongeacht diens afkomst?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Stimuleren van (kennis van) culturele diversiteit bij docenten.
- 'Milieumatch' en een 'buddysysteem' voor gezinnen waarbij kinderen uit verschillende 'milieus' worden gekoppeld.
- De omgeving breder betrekken bij een schooladvies.

De volgende vragen stonden bij het derde thema centraal:

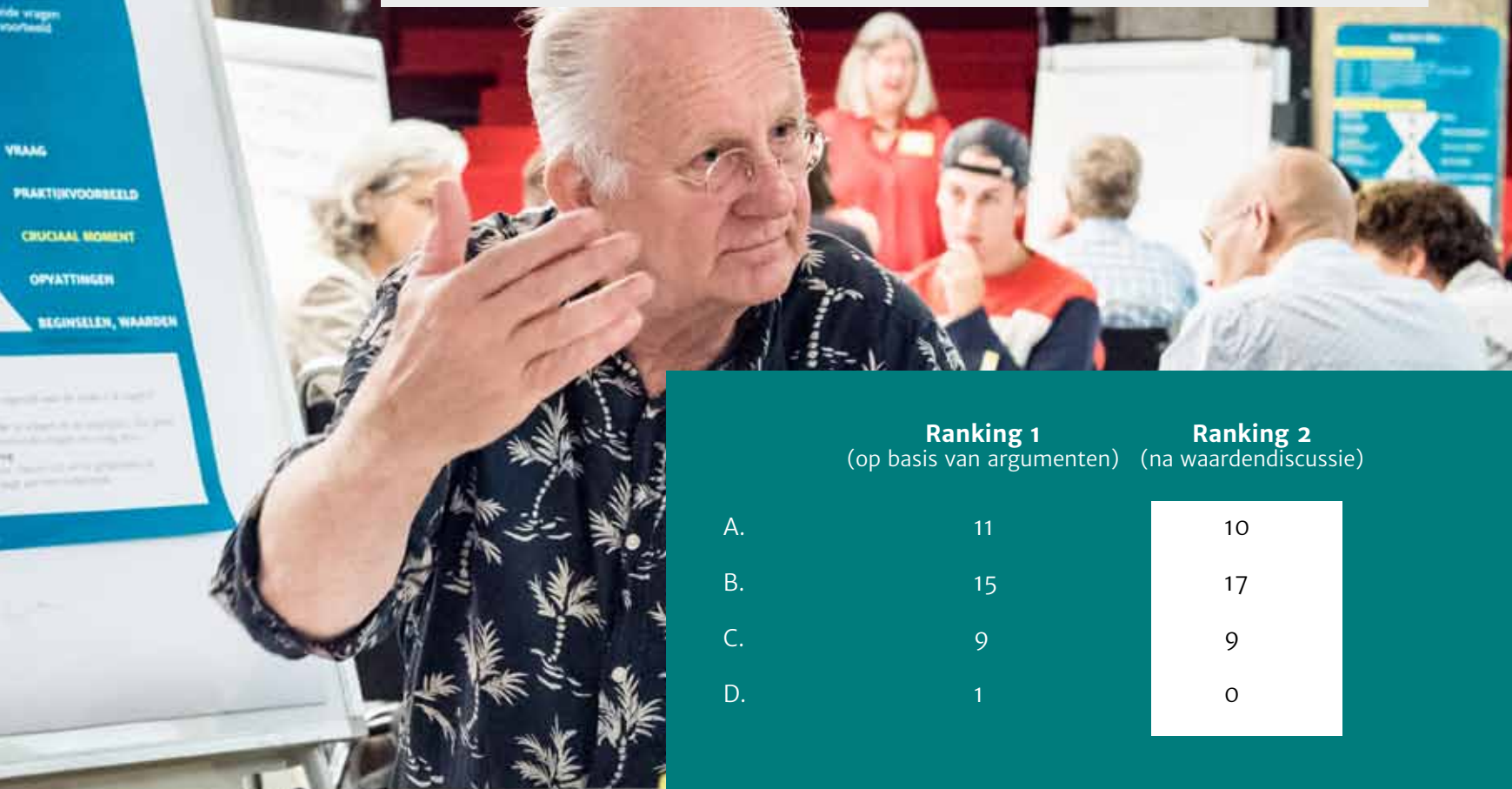
- Hoe bepalen we wat we als samenleving als gemeenschappelijke waarden zien en hoe dragen we die uit naar leerlingen, ook als die strijdig zijn met de waarden van de ouders?
- Hoe zorgen we er in Rotterdam voor om maximaal nieuwsgierig, geïnteresseerd en aandachtig te zijn, te blijven en te worden ook als je zelf geraakt wordt?
- Hoe kan het basisonderwijs in Rotterdam zo ingericht worden dat het zaken die het kind niet van thuis meekrijgt ondervangt?
- Hoe kunnen we de verbinding tussen school, ouders en stad verbeteren?
- Hoe kunnen we de verantwoordelijkheid voor opvoeding en onderwijs samen oppakken?
- Hoe maak je opvoeders bewust van wat kinderen nodig hebben om mee te doen in de maatschappij?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Ga uit van de toekomstige volwassene.
- Zo jong mogelijk beginnen kinderen te leren reflecteren en vragen te stellen. Lerarenopleiding en ouders betrekken bij leerdoelstellingen van het kind in vreedstijd.
- Van jongs af aan kinderen leren sociale vaardigheden te ontwikkelen (aanpak De Vreedzame School).
- Zwakke en sterke ouders verbinden.
- School en familie ontmoeten elkaar persoonlijk: bij elkaar thuis of op een neutrale plek.
- Dramalessen op pabo's over maatschappelijke thema's met optredens voor ouders.

Ter illustratie, een uitgewerkte vraag Onderwijs & Opvoeding
Hoe bepalen we wat we als samenleving als gemeenschappelijke waarde naar de leerlingen uitdragen, ook als deze strijdig zijn met de waarden van de ouders?

- A. Erken de sociale pijn van alle groepen (Iliass El Hadioui)
Waarden: Controleerbaarheid, Gelijkwaardigheid, Menselijkheid, Empathie
- B. Ga uit van de toekomstige volwassene
Waarden: Duurzaamheid, Geborgenheid, Tijdloosheid
- C. Bepaal Rotterdamse waarden met aanmoedigingsbeleid
Waarden: Deskundigheid, Gemeenschappelijkheid, Solidariteit, Transparantie, Verantwoordelijkheid
- D. Niks doen
Waarden: -

	Ranking 1 (op basis van argumenten)	Ranking 2 (na waardendiscussie)
A.	11	10
B.	15	17
C.	9	9
D.	1	0

**Top 5 waarden
Onderwijs & Opvoeding**

1. Gelijkwaardigheid
2. Inclusiviteit
3. Verantwoordelijkheid
4. Toegankelijkheid
5. Diversiteit

**Veranderingen rankings
van deze tafel**
50% verandert keuze
50% blijft bij keuze

Ter illustratie, een uitgewerkte vraag Social Media
**Hoe waarborgen we (samenleving en overheid) onze integriteit
 en ieders veiligheid op social media?**

- A. Wetgeving en waakhond voor social media bedrijven ter bescherming van de gebruiker
Waarden: Eenvoud, Gemeenschappelijkheid, Rust, Veiligheid
- B. Voorlichting voor de samenleving
Waarden: Participatief, Vrijheid
- C. Bezinningstijd bij het plaatsen van berichten op social media
Waarden: Controleerbaarheid, Leefbaarheid
- D. Niets doen
Waarden: -

Ranking 1 (op basis van argumenten) **Ranking 2** (na waardendiscussie)

A.	12	10
B.	8	8
C.	4	6
D.	0	0

**Veranderingen rankings
 van deze tafel**

50% verandert keuze
 50% blijft bij keuze

**Top 5 waarden
 Social Media**

1. Menselijkheid
2. Veiligheid
3. Verantwoordelijkheid
4. Effectiviteit
5. Gemeenschappelijkheid

Social media

De drie meest besproken thema's waren:

1. De mogelijkheden die social media kunnen bieden met betrekking tot veiligheid en sociale cohesie, met daarbij de vraag: Wat kan de overheid hierin betekenen?
2. De omgang met de uitwassen van social media, met daarbij de vraag: Wat kunnen de overheid en de samenleving hier samen aan doen?
3. Gedrag op social media, met daarbij de vraag: Waar liggen de grenzen en hoe kunnen wij die met elkaar bewaken?

De volgende vragen stonden bij het eerste thema centraal:

- Hoe maken we gezamenlijk een Rotterdamse social mediacode met als slogan 'Bewust 010'?
- Hoe kunnen we social media nog vaker positief inzetten voor sociale verbinding?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Inventarisatie bij de Rotterdammers en experts. Dit verwerken in info/debat/werkgroep als inzet voor een campagne met als slogan: 'Bewust 010.'
- Meer bekendheid geven aan de apps die al op dit gebied in Rotterdam bestaan.
- Meer buurtapps vanuit de gemeente.
- Online de weg vinden naar offline ontmoetingsplekken en beurtelings 174 culturen in de spotlights zetten.

De volgende vragen stonden bij het tweede thema centraal:

- Hoe kunnen we bewustzijn creëren op het gebied van veiligheid in relatie tot social media?
- Hoe kan de gemeente uitwassen van social media tegengaan?
- Hoe waarborgen wij (de samenleving en de overheid) onze integriteit en ieders veiligheid op social media?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Educatie en voorlichting.
- Peer coaching door ervaringsdeskundigen.
- Door wetgeving en een waakhond voor social media, mediabedrijven ter bescherming van de gebruiker.
- Digitaal en fysiek platform van de gemeente dat op brede schaal informatie beschikbaar stelt en verspreidt, bedoeld voor jongeren en ouders.
- Educatie over social media op scholen.
- Rotterdams platform voor social media-etiquette.

De volgende vragen stonden bij het derde thema centraal:

- Hoe stel je grenzen aan social media om mensen, jong en oud, te beschermen?
- Hoe creëren wij met elkaar bewustwording en bekwaamheid in het handelen in de echte en online wereld?
- Hoe beloon je respectvol gedrag en een goede houding op social media?
- Hoe kunnen social media een bijdrage leveren aan de veiligheid van Rotterdam?
- Hoe kunnen we als Rotterdammers social media inzetten om de sociale cohesie in de stad te bevorderen?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Een locatiegebonden platform om cohesie te bevorderen, bijvoorbeeld een buurtfacebookpagina of app waar je alleen in kunt als je in de metro zit.

**Top 5 waarden
Samenleven in de wijk**

1. Gelijkwaardigheid
2. Toegankelijkheid
3. Gemeenschappelijkheid
4. Menselijkheid
5. Leefbaarheid

Samenleven in de wijk

De drie meest besproken thema's waren:

- 1. De balans tussen gemeentebestuur en de eigen verantwoordelijkheid, met daarbij een concrete hulpvraag richting gemeente om zichtbaar overlast in wijken aan te pakken.**
- 2. Een inclusieve stad/wijk, met daarbij de vraag: Wat is ervoor nodig om interesse en onderlinge acceptatie te bevorderen?**
- 3. Omgang met de ander zonder jezelf kwijt te raken, met daarbij de vraag: Hoe kun je je thuis en veilig voelen, ook al zijn we niet allemaal hetzelfde?**

De volgende vragen stonden bij het eerste thema centraal:

- Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat de verantwoordelijke instantie daadwerkelijk haar verantwoordelijkheid neemt voor het oplossen van echte problemen en het oplossen van echte overlast?
- Hoe krijgen we een balans tussen het gemeentebestuur en de echte verantwoordelijkheid van burgers?
- Hoe zorgen we ervoor dat instituties meer betrokken zijn bij problemen in de wijk?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Instanties bevragen op onmacht.
- Vak burgerplicht op school aanbieden.
- Herkenbaar aanspreekpunt bij de gemeente.

De volgende vragen stonden bij het tweede thema centraal:

- Hoe bouwen we, samen als buuren, aan een sociale stad?
- Hoe kunnen we komen tot een liefdevolle consensus vanuit alle verschillende normen, leefstijlen en identiteiten?
- Hoe kunnen we in het dagelijks leven de onderlinge acceptatie vergroten?
- Hoe kom je tot contact met elkaar en hoe ga je dat verder vormgeven?
- Hoe zorgen we ervoor dat Rotterdam over tien jaar een inclusieve stad is geworden (en dat we niet meer dit soort gesprekken hoeven te voeren omdat we allemaal Rotterdammers zijn)?
- Hoe kunnen we leren elkaar echt te zien en te begrijpen en hoe kan de overheid ons hierin doorlopend ondersteunen en hoe kan de omgeving daaraan bijdragen?
- Hoe kunnen we geïnteresseerd raken in elkaar?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Opzoomeren vasthouden.
- Faciliteer ontmoetingsplekken.
- Kleinschalige wijkactiviteiten.
- Overheid ontwikkelt een visie op samenleven gestoeld op: vertrouwen, veiligheid, kansen en goede voorbeelden.
- Nieuwe buuren verwelkomen (zowel als nieuwe buur als bestaande buur).
- Elkaar ontmoeten en uit je groep komen, bijvoorbeeld door spel en muziek.

De volgende vragen stonden bij het derde thema centraal:

- Welke aspecten beïnvloeden op een positieve manier het veiligheidsgevoel in de wijk?
- Hoe kunnen wij elkaar helpen zodat ik mensen durf te bewegen zich anders te gedragen?
- Hoe kunnen wij ons allemaal thuis voelen in de wijk?
- Hoe maak je verbinding zonder dat je elkaars vrijheid aantast?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Beter omgaan met cultuurverschillen in onderwijs en voorlichting.
- Leer positieve feedback geven als Rotterdammer.
- Sociale activiteiten.

Ter illustratie, een uitgewerkte vraag Samenleven in de wijk
Hoe kunnen wij ervoor zorgen dat de verantwoordelijke instantie daadwerkelijk haar verantwoordelijkheid neemt in het oplossen van echte overlast?

- A. Ambtenaar individueel verantwoordelijk maken
Waarden: Daadkrachtigheid, Dienstbaarheid, Effectiviteit, Integriteit, Menselijkheid, Participatief, Pragmatisch, Rechtvaardigheid, Responsiviteit, Veiligheid
- B. Instanties bevragen naar onmacht
Waarden: Aansprakelijkheid, Coöperativiteit, Diversiteit, Flexibiliteit, Gelijkwaardigheid, Leefbaarheid, Menselijkheid, Specifiek, Vrijheid, Wettelijkheid
- C. Expertise op de goede plek krijgen
Waarden: -
- D. Oprichten van een geschillencommissie
Waarden: Autoriteit, Tijdloosheid, Trouw

Veranderingen rankings van deze tafel

89% verandert keuze
 11% blijft bij keuze

Ranking 1 (op basis van argumenten) **Ranking 2** (na waardendiscussie)

A.	15	19
B.	17	23
C.	15	8
D.	7	4

Veranderingen rankings van deze tafel

100% blijft bij keuze

Ranking 1 (op basis van argumenten) **Ranking 2** (na waardendiscussie)

A.	13	13
B.	9	9
C.	8	8
D.	0	0

Top 5 waarden Identiteit

1. Menselijkheid
2. Toegankelijkheid
3. Gelijkwaardigheid
4. Openheid
5. Effectiviteit

Ter illustratie, een uitgewerkte vraag Identiteit
Hoe houden we Rotterdam gezond en gelukkig?

- A. Meer en betere voorlichting aan ouders, verzorgers en kinderen over gezond eten en leven
Waarden: Balans, Bereidheid, Gezondheid, Mededogen, Menselijkheid, Trouw
- B. Sociale woningen beter spreiden over de stad
Waarden: Betaalbaarheid, Diversiteit, Flexibiliteit, Gelijkwaardigheid, Menselijkheid, Privé
- C. Binnenstad autovrij
Waarden: Betaalbaarheid, Gezondheid, Kwaliteit, Leefbaarheid, Menselijkheid, Rust, Schoonheid, Veiligheid
- D. Niets doen
Waarden: Aansprakelijkheid, Effectiviteit, Gezondheid, Kwaliteit, Vrijheid

Identiteit

De drie meest besproken thema's waren:

1. **Stadsburgerschap/Rotterdammer zijn biedt de mogelijkheid om een gemeenschappelijke identiteit te vormen. De vraag hierbij is: Hoe gaan wij om met diversiteit in een wereldstad?**
2. **Negatieve wederzijdse beeldvorming. De vraag hierbij is: Hoe ga je dit tegen?**
3. **Geluk en gezondheid, met de vraag: Hoe kun je hiervoor zorgen?**

De volgende vragen stonden bij het eerste thema centraal:

- Hoe kan ik een ander helpen om zich meer thuis te voelen in Rotterdam?
- Wat is ervoor nodig om iedereen zich geaccepteerd te voelen?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat er meer binding en verbinding ontstaat zodat iedereen zich welkom voelt in Rotterdam?
- Hoe zorgen wij Rotterdammers ervoor dat elk individu en groep een gevoel van warmte, verbondenheid, geborgenheid en emotie in Rotterdam heeft?
- Hoe kunnen instituten en organisaties hun klanten benaderen als individuen en mede-Rotterdamers i.p.v. als lid van een groep?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen erbij hoort?
- Op welke wijze kunnen wij ervoor zorgen dat de eigen identiteit bijdraagt aan een goed en leefbaar Rotterdam?
- Hoe kan ik in Rotterdam omgaan met iemand die anders is dan ik?
- Hoe zorgen we ervoor dat Rotterdamers ongeacht hun identiteit (afkomst, geaardheid, religie) geaccepteerd over straat kunnen lopen?
- Hoe kunnen we als Rotterdamers omgaan met de grote diversiteit in een wereldstad?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Scholing.
- Rotterdamse wetten waarin staat hoe met elkaar om te gaan.
- Cultureel maatschappelijke projecten en stages in het kader van ontmoeting.
- Activiteiten dicht bij de burgers organiseren.
- Iedereen spreekt Nederlands.
- Open houding, elkaar aankijken, groeten.
- Bewust worden van aannames en oordelen.
- Samen koken en eten.
- Scholen bieden een module in de les: maatschappijleer om praktische normen en waarden over te dragen omtrent het positief omgaan met diversiteit. De gemeenten bieden geregeld kunst- en cultuurprojecten om onderlinge scheiding tegen te gaan waardoor de drempel om met verschillende culturen kennis te maken kleiner wordt.

De volgende vragen stonden bij het tweede thema centraal:

- Hoe kunnen we wederzijdse negatieve beeldvorming tegengaan?
- Wat kunnen we doen om elkaar meer te respecteren in de wijk?
- Hoe zorgen we ervoor dat iedereen gehoord, gezien en bij elkaar gebracht wordt?
- Hoe kunnen we elkaar accepteren en omarmen, er voor elkaar zijn – en dat binnen culturen onderling?
- Hoe creëren we de openheid die nodig is om mensen verder te laten kijken dan hun eigen identiteit?
- Hoe help je inwoners met elkaar in verbinding te komen ongeacht hun culturele verschillen?
- Wat kunnen we doen om onszelf bewust te maken van onze vooroordelen voordat we reageren?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Meer burgertops.
- Samenkomen (georganiseerd).
- Koken via loting (in groepen van zes mensen).
- Pannenkoekenhuisjes (laagdrempelig contactpunt voor alle leeftijden en culturen), met als doel: contact en luisterend oor.
- Onderwijs.
- Bewonersgroepen online gebruiken om gezamenlijke problemen op te lossen.
- Creatieve werkvormen in het onderwijs: leren om te gaan met oordelen en vooroordelen.

De volgende vraag stond bij het derde thema centraal:

- Hoe houden we Rotterdam gezond en gelukkig?

De volgende oplossing is hierbij geformuleerd:

- Meer en betere voorlichting aan ouders en verzorgers over gezondheid.

Radicalisering

De drie meest besproken thema's waren:

1. Het voorkomen van radicalisering door te zorgen voor meer saamhorigheid, waarbij het ging om de vraag: Hoe ontmoeten we elkaar?
2. De aanpak van radicalisering, met als inzet de vraag: Is een aanpak zonder repressie mogelijk?
3. De omgang met radicaliserende jongeren, met als inzet de vraag: Hoe houd je verbinding?

De volgende vragen stonden bij het eerste thema centraal:

- Hoe zorgen we voor meer saamhorigheid?
- Wat kunnen wij doen om de verbinding met verschillende mensen te stimuleren waarbij we ook de digitale wereld blijven gebruiken?
- Hoe ontmoeten wij elkaar?
- Hoe kunnen we het gesprek aangaan met verschillende bevolkingsgroepen in de dagelijkse praktijk?
- Hoe zorgen we voor een samenleving waarin ieder zich gelijkwaardig en gerespecteerd voelt?
- Hoe kunnen we de kloof tussen verschillende groepen dichten?
- Wat moeten Rotterdammers doen om elkaar beter te begrijpen?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Iedereen spreekt dezelfde taal.
- Zelf doen: eigen voorbeeld doet goed volgen.
- Preken in elkaars parochie.
- Goede scholing, waarbij men op een open manier leert om de dialoog te voeren.
- Wetten en regels voor iedereen gelijk en worden voor iedereen gelijk toegepast.
- Op scholen leren kinderen 'moeilijke' gesprekken voeren.
- Mediacampagne die burgers laat zien dat het helemaal niet moeilijk is om met elkaar in contact te komen.

De volgende vragen stonden bij het tweede thema centraal:

- Hoe kunnen we in Rotterdam omgaan met radicalisering op basis van waarden als gelijkwaardigheid, solidariteit en verantwoordelijkheid?
- Hoe kunnen we zonder repressie 'radicalisering' aanpakken?

- Hoe kunnen we in onze wijken radicalisering tegengaan?
- Hoe zorgen we ervoor dat de beeldvorming over radicalisering verandert?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Het vak burgerschap anders inrichten en belangrijker maken.
- Zet de rechtstaat centraal: grondwet, strafrecht.
- Stop met pampieren, spreek elkaar aan op regels.
- Voorlichting op scholen over radicalisering.

De volgende vragen stonden bij het derde thema centraal:

- Hoe kunnen we voorkomen dat haat en agressie gepredikt worden?
- Hoe kun je sleutelfiguren vinden waar moslimjongeren naar luisteren?
- Hoe kun je verbinding houden als iemand aan het radicaliseren is?
- Wat kan de omgeving doen om iemand van zijn of haar voornemen om naar een oorlogsgebied af te reizen af te brengen?
- Welke stap kan je na een wij/zij confrontatie zetten, als jouw waarden lijken te worden aangetast?
- Welke voorwaarden zijn er nodig om radicalisering tegen te gaan?
- Hoe kunnen we integratie inzetten om radicalisering tegen te gaan?

De volgende oplossingen zijn hierbij geformuleerd:

- Hulp aan vatbare jongeren.
- Moslimfederatie en koffiehuisen.
- De bron van radicalisering bepalen (aanjagers) en hiernaar handelen.
- Praten met de persoon, argumenten voor/tegen noemen en voordelen en nadelen laten zien.
- Kennis laten maken in de fysieke werkelijkheid met geloven en culturen.
- Goede informatievoorziening.
- Verplicht vrijwilligerswerk om de taal te leren beheersen.

Top 5 waarden Radicalisering

1. Gelijkwaardigheid
2. Verantwoordelijkheid
3. Toegankelijkheid
4. Tolerantie
5. Ruimdenkendheid

Ter illustratie, een uitgewerkte vraag Radicalisering
Hoe kunnen we in onze wijken radicalisering tegengaan?

- A. Investeer in maatschappijleer op je buurtscholen/scholen in de wijk
Waarden: *Bereikbaarheid, Diversiteit, Integriteit, Toegankelijkheid, Tolerantie, Zorgvuldigheid*
- B. Stop met pampieren en spreek elkaar aan op regels
Waarden: *Autoriteit, Bereidheid, Effectiviteit, Gelijkwaardigheid, Verantwoordelijkheid, Wettelijkheid*
- C. Kom uit je eigen mediabubbel en ontmoet elkaar
Waarden: *Begrijpelijkheid, Diversiteit, Eerlijkheid, Feitelijkheid, Openheid, Ruimdenkendheid, Toegankelijkheid, Zelfstandigheid*
- D. Er is geen oplossing
Waarden: *Pragmatisch, Starheid, Verantwoordelijkheid*

Veranderingen rankings van deze tafel

62% verandert keuze
38% blijft bij keuze

	Ranking 1 (op basis van argumenten)	Ranking 2 (na waardendiscussie)
A.	16	15
B.	21	14
C.	11	11
D.	0	0

De wereld is grijs

Rotterdam is van nature een stad geweest van diversiteit. Een stad waar iedereen mee mag doen zolang je maar bereid bent om je handen uit de mouwen te steken. ‘Niet lullen maar poetsen!’

Wij houden niet van omhooggefallen politici en ander volk die ons komen vertellen hoe het anders moet. Want wij Rotterdammers trekken ons eigen plan.

Toch beginnen zulk soort types tegenwoordig steeds meer invloed op onze stad te krijgen. Jihadisten, extremisten en opkomende autocraten willen allemaal dat wij hun zwart-witte wereldvisie overnemen en daarnaar gaan handelen. Daarbij schuwen ze grove taal, bedreigingen en zelfs geweld niet.

Het liefst zien zij een wereld ontstaan waar duidelijk geageerd kan worden tegen een vijand. De Islam, de elite, het Westen, boze witte mannen, allemaal weten ze wel een vijand aan te wijzen. Maar verandert jouw buurman, collega of stadsgenoot hierdoor? Of verandert slechts onze eigen perceptie?

Zij zetten onze diversiteit onder druk en veroorzaken spanningen binnen deze prachtige stad. Gelukkig is aan ons de keuze of we meegaan in deze dynamiek of dat we de gelederen sluiten en zeggen: niet hier, niet in deze stad!

Rotterdam, ga alsjeblieft niet mee in de wereldvisie van zulke types. Blijf je eigen plan trekken, omarm diversiteit en toon dat de wereld niet zwart-wit is, maar grijs!

Jordy Nijenhuis
Mede-oprichter Dare to be Grey

Opgaven voor de stad

Welke opgaven voor de stad zien de deelnemers aan de G1000 Rotterdam voor zich? Waar hebben zij behoefte aan, welke mogelijke oplossingen hebben zij bedacht en wat vinden zij nu echt belangrijk?

Onderwijs & opvoeding

Hoe bespreek je gevoelige onderwerpen in de samenleving in het klein, namelijk in de klas? Hoe leren we leerlingen om te gaan met het verschil? Belangrijk om op te merken is dat het hierbij niet alleen gaat om scholen met een diverse populatie, maar dat deze vragen net zo belangrijk zijn op scholen met een meer eenzijdige populatie.

De wettelijke opdracht tot burgerschapsvorming die scholen hebben, biedt ruimte om dit op de agenda van docenten te zetten. In het bijzonder met het oog op de problematiek van de twee werelden en twee werkelijkheden waarin docenten en hun leerlingen soms lijken te leven. Wat veel G1000-deelnemers noemden als mogelijke opgave voor de stad is dat er

meer ruimte zou moeten komen voor ondersteuning en training van docenten om gevoelige onderwerpen in de klas bespreekbaar te maken.

Hoe ga je om met kansenongelijkheid in het onderwijs? Hoe maak je kinderen democratisch weerbaar? De transformatieve school in het voortgezet onderwijs en De Vreedzame school in het basisonderwijs werden hierbij vaak als *best practice* genoemd. Het kind moet centraal staan, vinden de G1000-deelnemers.

Social Media

Rotterdam heeft behoefte aan een visie voor wat betreft de invloed die social media hebben op onze democratie en oordeelsvorming. Op basis daarvan kunnen er tools ontwikkeld worden die het

democratische proces in Rotterdam ondersteunen, vinden verschillende G1000-deelnemers.

Jongeren lijken behoefte te hebben aan meer expertise en ondersteuning in hun omgang met social media, zodat zij kunnen leren hoe onderscheid te maken tussen waarheid en onwaarheid en hoe zij online respectvol met elkaar om kunnen gaan. Mediawijsheid is hoe dan ook een belangrijke competentie voor de toekomst.

Samenleven in de wijk

De overheid moet zichtbaar zijn en aanspreekbaar, vinden de G1000-deelnemers. Zeker als het gaat om het oplossen van praktische problemen, zoals bijvoorbeeld overlast in de wijk. Ook moet er gezorgd worden voor efficiënte en effectieve vormen van inspraak en participatie in de wijk.

Het ondersteunen van de eigen kleinschalige initiatieven die mensen ondernemen om sociale cohesie te bevorderen vinden G1000-deelnemers belangrijk. Dit in tegenstelling tot het van bovenaf sturen hiervan.

Ook wordt 'constructieve' journalistiek genoemd als van belang zijnde in het Rotterdamse mediabeleid. Op deze manier kan er volgens de G1000-deelnemers positief nieuws naar buiten worden gebracht, waardoor mensen zich meer betrokken bij en verbonden voelen met hun wijk.

Identiteit

Nederlands spreken wordt door veel G1000-deelnemers gezien als hoofdbestanddeel van volwaardig Rotterdammer zijn. In het gemeentelijke beleid zou hieraan extra aandacht moeten worden besteed.

Ook vinden de G1000-deelnemers het belangrijk dat het wiel niet opnieuw wordt uitgevonden, vooral met betrekking tot culturele projecten. Er moet worden uitgegaan van wat er al is in de stad en dit moet worden versterkt en versterkt.

Voer het publieke gesprek over schurende vragen niet voor de bühne, maar zet in op de kwaliteit van goed georganiseerde (kleinschalige) gesprekken op wijkniveau, is een veelgehoord punt. Deze aanpak kan worden gecombineerd met reeds bestaande laagdrempelige methodieken.

Radicalisering

De informatievoorziening met betrekking tot radicalisering moet worden verbeterd, zo blijkt. Dit punt is over de gehele linie genoemd door G1000-deelnemers. Rotterdammers blijken vaak niet te weten wat radicalisering precies is en leggen een directe relatie met de islam, wat negatieve beeldvorming kan versterken.

Als het gaat om radicalisering kan niet worden onderschat hoe weinig mensen van elkaar weten.

Vandaar de aanbeveling vanuit de G1000-deelnemers voor meer uitwisselingen tussen verschillende groepen, zoals bijvoorbeeld op het gebied van de interreligieuze dialoog.

Daarnaast zou er meer aandacht besteed kunnen worden aan de preventie van radicalisering en meer kennisdeling over bestaande, niet-repressieve methodes van antiradicalisering.

Tot slot

Tijdens de voorbereiding op de G1000 werd duidelijk dat we – tegen de achtergrond van mondiale conflicten en politieke polarisatie – de menselijke maat, de sociale pijn en de dagelijkse zorgen van mensen niet mogen vergeten. De opgave van de G1000 lag dan ook in het bespreekbaar maken van deze gevoelens en het verbinden van de dagelijkse ervaringen van mensen met de grote vragen omtrent het samenleven in deze stad.

Het belang van deze opgave wordt geïllustreerd door het feit dat de waarde 'gelijkwaardigheid' het meest is genoemd door de deelnemers. Hierin ligt dan ook het antwoord besloten op de centrale vraag 'Hoe bewaren we de vrede in de stad?'. Concrete maatregelen zouden dan ook deze waarde als uitgangspunt moeten hebben.

Het moge duidelijk zijn dat voor LOKAAL de G1000 geen eindstation is, maar een startpunt. LOKAAL heeft zich hierbij verschillende doelen gesteld, voortvloeiend uit de G1000 Rotterdam. Het verder ontwikkelen van de socratische methode, het teruggeven van de uitkomsten van de G1000 Rotterdam aan de stad, het organiseren van publieke gesprekken in de wijken en verdere kennisdeling en onderzoek (waarbij o.a. de Rotterdamse aanpak overdraagbaar gemaakt wordt en de invloed van big data op onze democratie en oordeelsvorming wordt onderzocht) staan hierbij centraal. ■

Najiba **Abdellaoui** | Martijn **Anthonio** | Merel **Baazil** | Siko **Bakker** | Han **Biemans** | John **Bijl** | Geertje **Bijleveld** | Ronald **Bijnaar** | Prya **Bisambhar** | Marielle **Bleekrode** | Jonne **Boesjes** | Astrid **Bol** | Anne **Boomsluit**er | Jacques **Börger** | Okach **Bouchtaoui** | Janpier **Brands** | Cees **Brandwijk** | Hetty **de Bruyn** | Jelte **Buiteman** | Monique **van der Burg** | Claudia W.C.L. **Busch** | Annette **Callender** | Simon **Cohen** | Bart **Cosijn** | Wynand **Dassen** | Frank **Dignum** | Nadia **Dijkstra** | Nasra **Djorai** | Joost **Döbken** | Gerard **Drosterij** | Rob **Duyser** | Youssef **El Bahri** | Mohamed **El Hadji** | Fouad **El Haji** | Mohammed **El Hazzati** | Theo **Elenbaas** | Tanja **Elstgeest** | Marijke **van Essen** | Carolien **van Eykelen** | Loubna **Farissi** | Cynthia **van der Feen** | Jenny **Fix** | Frank **Franke** | Selma **Gal**is | Arianne **Gercama** | Tim **de Haan** | Nico **Haasbroek** | Karen **Hammink** | Dejanaira **Hanley** | Tim **Heijkoop** | François Raphael **Helstone** | Dick **van Hennik** | Marianne **van den Heuvel** | Marieke **Hillen** | Jessie **Hocks** | René **Hoff** | Niels **Hoogwerf** | Anneke **Huitink** | Miryam **Hupkes** | Filiz **Islekter** | Tanja **Jadnanansing** | Caroline **de Jager** | Samira **Jaouhary** | Roel **Jonkman** | Yael **Kappers** | Fred **Kappinga** | Yamina **Keijser-Ghomriche** | Marc **Kieser** | Peter **de Klerk** | Robert **van de Klippe** | Ruud **Kok** | Joop **Kools** | Rineke **Kraaij** | Janine **Kratzenberg** | Jeannette **Kuikman** | Selma **Lagewaardt** | Margit **Lammers** | Engla **Lammertink** | Jan **Lont** | Nadia **Lopes** | Tabitha **Mann** | Lionel **Martijn** | Marjolijn **Masselink** | Marie-José **van der Meij** | Lot **Mertens** | Rivka **Miedema** | Tjaako **Minnema** | Zoa **Moeniralam** | Johan **Moerman** | Atie **Mol** | Julie **van Mol** | Matthijs **van Muijen** | Marc **van Naamen** | Monica **Nandoe** | Marie-Louise **van Nieuwenburg** | Astrid **Oosenbrug** | Ineke **Palm** | Marlies **Pfaff** | Caro **van der Pluijm** | Monique **Ravensberg** | Saif **Rehman** | Wendy **de Rijk** | Marjolein **Roelfsema** | Andrea **Ronhaar** | Menno **Rosier** | Marije **Ruijter** | Germaine **Sanders** | Nynke **Schaaf** | Getter **Schasmin** | Floor **Scholte** | Dirceu **da Silva** | Soma **Sirini** | Marloes **Soer** | Arnout **Sprenger** | Miloud **Tahrioui** | Annalies **Tammes** | Mo **Tigha** | Mascha **Tol** | Otto **Trienekens** | Giselle **Vegter** | Janny **Veninga** | Mariska **Versantvoort** | Jason **de Vogel** | Susanne **Volder** | Marianne **Vorthoren** | Nico **de Vrij** | Mandy **Vroon** | Olof **van de Wal** | Harvey **Weder** | Paul **van Weelden** | Annelies **van Weezel** | Jerry **Wenting** | Pietie **Westerneng** | Frans **van Wijk** | Hanneke **Willemsen** | Isabelle **van Woerkom** | Karin **Wolters** | Chantal **Zeegers** | Kaat **Zoontjens** | Roy **de Zwart**

**Met speciale
dank aan alle
tafelvoorzitters**

LQKAAL

www.lokaal.org